

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

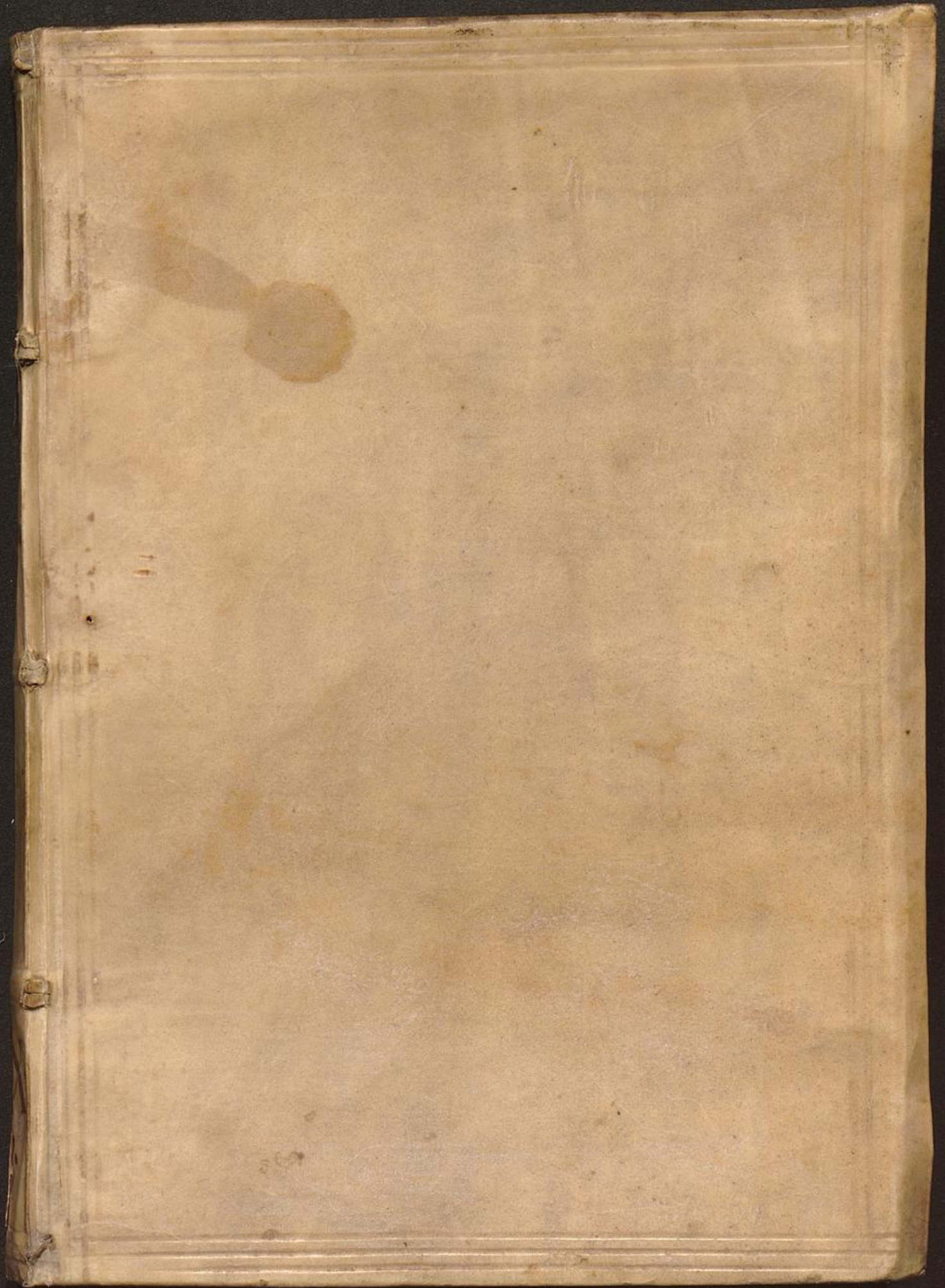
Universitätsbibliothek Paderborn

**De laude scripto[rum] pulcherrimus tractatus d[omi]ni
Joha[n]nis tritemij abbatis Spanhemensis ordinis sancti
benedicti de obserua[n]tia burßfelden[sis] ...**

Trithemius, Johannes

Maguntinu[m], 1494

urn:nbn:de:hbz:466:1-31333

J 374

J 374

IX
8

J. X
g

Haymo ex Hirsfeldia Bremensis diocesis archidiaconus Halberstadium Episc.
anno abbas ~~...~~ reformavit episcopatum Halberstadium 11.

**De laude scriptorū pulcher-
rimus tractatus dñi Johā-**

**nis tritemij abbatis Spanhemensis ordinis sancti
benedicti de observantia burkfelden. ad Berlacū ab-
batem tuiciensem.**

Monachij 27. Offertorium monachi 13. 23. 28. Studia et seruitia monachi 21.
duplex vita. ibidem 13. 17. exercitia inter alia maximū 11.
Eucharistia 14
Dni liberari totius ab opere iduolus 70
Sua a cōmuni bus seruitijs separari 13. 28
Si abbas anglicus quid fecerit 22
Abbas quos maxime conuoluntia profuere 28.
Quia in oru uindicta colligunt 28.

Sarraceni 32

Inuicem Audendum quales equine 30. 5. 33. 35. 37.
Disciplina demoni edusa 15.

Morsuina opuscula quibus uelro tempore, seu sine interdita 12. 27.
In quibus Gregorius sua litteris instituit monachi 21. 30.

Ordinum s. benedicti quid apud gloriosū fieri 20.
Eandē uicē ordinis. ibidem.

Libellus raparum profecto uoluntate uiriditatis 22.
Doribus uicissim s. exercere debet 27.

Quatuor uisibiles de se habere libros utitur et quā dicitur 14. 37.
Quibus libris in studium uicissim s. uiriditatis debent 1. 31.
Emendatio sacrorum scripturarum 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 33. 35. 37.

Eucharistia 33. 14.
Dni tractus contemplationi 14. Gradus triplicium y
Dni uisibiles et ad Audendum. 5. 36.

De domo ay in gymnasijs monachis Audendum 36.

Epistola ad Romanos
capitulum 12
omnes ergo diligite
unum alterum sicut
et vosmetipsos
quia qui diligit
semetipsum
non diligit deum
qui se diligit
non diligit
proximum suum
quia dilectio
deus est
qui diligit
semetipsum
non diligit
proximum suum
quia dilectio
deus est

Incipit epistola Johannis

tritemij abbatis spanhemensis. ad dñm Serlacū abbatē
tuiciensis cenobij.

Venerabili et amantissimo patri dño Ser-
laco de breitbach abbati tuiciensi. ordinis
sancti benedicti: frater Johānes de tritten-
hem. vocatus abbas in spanhem: eiusdem
ordinis. salutē et caritatē. Cum nuper de
annali caplo Erfordie celebrato simul re-
uertentes. de maiestate diuinarū scripturarū varia inuicē
tractarem: et p earū splendorē nostrā religionē quon-
dā gloriosam fuisse diceremus: petisti a me cū multa ca-
ritatis instātia. ut tibi aliquid scriberē: quo tuos ad amo-
rem scribendi subditos facilius puocares. Putabas em̄
id multis pfuturū: et nr̄is p̄cipue cōmendandum. Tuis
itaq; p̄cibus humiliter p̄bens assensum. p̄misi: qđ ingen-
nij mei vires excedere nō ignorauī: de adiutorio altissimi
et fraterna caritate sumens fiduciam: quibus in hac vita
cōtinue cupimus armari. Unde mox ut michi de occu-
pacionibus meis paululū licuit respirare. mentē fidei: ma-
num apposui carthis: et hūc quē cernis modicū tracta-
tulū de laude scriptorū tuis orationibus adiutus ordi-
naui. In quo si minus aliquid feci q̄s debui. curis meis
diuersis noueris imputandū: quibus plerūq; intantum
occupor: ut vix michi liceat interceptis vicibus ad optan-
ta studia remeare. Suscipiat igit caritas tua pater vene-
rande librū quē petiuit: legat. examinet: et si iudicauerit
dignum. ad aliorū quoq; fratrū noticiā venire patiatur.
Potest em̄ fieri: ut eius lectione fratres ad amorē scrip-
ture incitentur. Tu autē cepta via progredere: scripturis
sanctis ardentē incumbere: tuosq; fratres ut idem faciāt.
modis om̄ibus exhortare. Intueantur sanctū illū et vene-
rabile virū Ruperū vestri tuiciensis cenobij quondā aba-
batem: qui vel solus ad exemplū studendi eis potest suffi-
cere. Qui cū singulari desiderio diuinas scripturas tum

legendo tum orando pcureret: per visionē spiritu sancto
 docente. tantū in eis meruit. p̄ficere: ut similit̄ in exponen-
 dis scripturarū archanis suo tēpore nō haberet. **Q**si ad
 eius mensurā nō possumus studendo ptingere: nunquid
 a studijs sanctis. p̄pterea debemus cessare? **N**ūquid ex
 cellentia ceteroz. nos ab accessu sacre lectionis arcebit?
Absit. **S**i nō possumus augustinū imitari. siue gregoriū:
 eos saltem imitemur: quoz doctrinā nouimus ab alijs
 emanasse. **U**nusquisq; autē propriū donū habet ex deo:
 alius sic. alius vero sic. **H**oc tantū caueamus: ne in agro
 dñico sine fructu bonoz studiorum steriles simus. **V**ale
 nostri memor. **A**nno dñi **D**.cccc.xcij.

Sequuntur capitula p̄sentis operis de laude scriptoz.

A zordū libri tractat de laude scriptoz	Primū
C ommendatio utilitatis sacre scripture.	ij.
D e veterū diligentia et amore ad libros	iiij.
Q uantā diligentia fecerint in scribendo	iiij.
Q uā cōueniens sit monachis scribere	v.
Q uā bonū et vtile sit eis si scribant	vi.
H e. p̄pter impressurā se a scribendo excusent	vij.
D e orthographia et modo scribendi	viiij.
D e his q; haud sciūt scribere. quid faciant	ix.
Q uales materias monachi debeāt scribere	x.
U trum diebus festis liceat scribere	xi.
D e differētia scriptoz. et opusculoz. noibus	xij.
D e instituendis scriptoribus et ocio vitando	xiiij.
U trū cōmendabilis sit libroz multitudo	xiiij.
D e custodia et mūdicia libroz habenda	xv.
E xhortatio ad studiū et amorē scripturaz	xvi.

Aplliūt capitula huius libri de laude scriptoz.

Incipit liber dñi Johānis tri-

**temij abbat̄is in spanhem De laude scriptozum. ad dñm
Berlacū tuiciensem abbatem.**

De laude scriptoz̄ facturi sermonem: illius
inuocamus auxiliū: qui sinceris scriptori-
bus. eterne vite claritatē pmisit in premiū.
Nempe qui ad iusticiā erudiūt plurimos:
fulgebūt sicut stelle in ppetuas eternitates.
Quod nō solū de illis intelligendū esse qui
de sua vena cudiūt noua: sed etiā de his q̄ vetera trāscri-
bunt. in sequentibus dño largiente monstrabim⁹. Nam
quātuncūq; vtilis sit doctoris traditio: absq; ministerio
scriptoris ad noticiā posteroz̄. nequaq; deducit. Quicqd
em̄ boni agimus. quicqd fructuose docemus: in obliuio-
nem cito rapitur: nisi scriptozū studio lris cōmendetur.
Scriptozes ergo virtutē dant verbis: memoriā rebus:
vigorem temporibus. Hos si de ecclesia tollas: vacillat
fides. caritas friget. spes decedit. ius perit. cōfunditur lex.
in obliuionē transit euangelū. Deniq; si scriptura defece-
rit. dispergetur populus. deuotio extinguetur. pax catho-
lice vnitatis cōfusa turbabitur. Sed absq; scriptozibus
non potest scriptura diu salua cōsistere: que et casu fran-
gitur: et vetustate corrūpitur. Impressura em̄ res papi-
rea est: et breui tempore tota cōsumitur. Scriptor autē
membranis cōmendans litteras: et se et ea que scribit. in
tempus longinquū extendit. Unde ip̄e ecclesiā ditat. fidē
conseruat. hereses destruit. viciā repellit. mōres instruit.
et dat incrementa virtutibus. Scriptor deuotus qualē
describere intendimus. deum laudat. angelos letificat.
iustos homines confortat. peccatores emendat. humiles
cōmendat. bonos conseruat. superbos debellat. condem-
nat pertinaces. Scriptor pietate insignis. dei preco est.
quia voluntatem eius et p̄sentibus annūciat et futuris:
promittens bonis vitam eternā: penitentibus veniam:
negligentibus penam: cōtemnentibus damnationem.

†
Quid hac arte salubrius: quid cōmendabilius pietate?
quā deus diligit, angeli colunt, celi ciues vniuersi venci-
rantur. **H**ec est eī que fidelibus arma fabricat contra
hereticos: que superbos deijcit, demones spoliat sua for-
titudine, et normā viuendi ponit christianis. **H**ec est que
nescios docet, pusillanimes corroborat, deuotos colit,
amore complexatur pacificos. **Q**uid est qđ digne in lau-
dem scriptoris a me possit dici? **Q**uicquid dixerō laudi-
bus eius inferius est, quia prius in me angustus artabi-
tur spiritus, qđ tanto cōdigna honori desit materia. **C**ō-
tingit michi fateor, qđ imperitis oratoribus plerūq; so-
let accidere, qui rerum de quibus loqui ceperāt maiesta-
te cōterriti, nec loqui possunt quod sentiūt, nec ppter ven-
recundiā tacere presūmūt. **S**icq; fit, ut dum ordinem et
regulas dicendi transire metuūt, a pposito utilitatis ca-
dunt. **N**am sicut spiritus pphetie aliquādo etiā pphetas
ad tempus valiter deserit, ita oratorib; quoq; nō semp
adest vsitata facundia. **Q**uanto ergo facilius michi trem-
or incutitur, qui nec rhetor sum, nec idoneus exorna-
re latam sermone materiā. **D**eret lingua palato iam ari-
da, spiritus premit sicca precordia, tremet intinctus ite-
rum calamus, in solo viget pectore desiderū et amor scri-
ptoris. **C**um ergo defecerim nemo materiā sed verba no-
uerit defuisse loquenti. **F**aciam tamen christo iuuāte qđ
potero, cū sola charitas nrī sit causa laboris, que omnia
posse rite predicatur.

Cōmendatio utilitatis sacre scripture.

Cap. ij.

Utrum anteq; laudes et utilitatē scriptorū vli-
terius psequamur, libet in cōmendationē sa-
cre scripture laxare paulisper calamū, vt fra-
tres qui ad scribendi studiū prouocandi sunt
prius in amorem sacre scientie prouocentur. **N**isi eī pa-
teat utilitas operis, animum non flectet suasio laboris.
Scriptura itaq; sacra fratres charissimi nobis ad mulo

ta utilis est: que quasi nauicula in hoc mari magno ama-
tores suos sine periculo transducit ad litus: dum men-
tes a terrenis ad celestia eleuat: dum tribulacōnes nuti-
gat. dum labores leuigat. dum uicia extirpans. virtutes
plantat. **I**psa enim charitatē accendit: auget fidem. deu-
otionem excitat: nutrit veritatem. **Q**ui hanc amauerit
beatus est: si tamen in semitis eius vsq; ad mortem per-
manserit. **M**elior est acquisitio eius negociatione auri et
argenti: primum et purissimi fructus eius. **P**reciosior est
cunctis opibus scientia scripturarum: et omnia que in
hac vita desiderantur ab hominibus: huic non valent com-
parari. **L**ongitudo dierum in dextera eius: et in sinistra
illius diuicie et gloria. **T**erminus illius vite pulchre: et omnes
semite eius pacifice. **L**ignum vite est his qui apprehen-
derint eam: et qui tenuerint eam beati. **I**psa enim cor ho-
minis purificat: intellectum sui amatoris illuminat: affectum
dulciter accendens inebriat. **H**anc amari et exquisiti a
iuuentute mea: in sponsam elegi eam: et amator factus
sum forme illius. **G**enerositatem illius glorificat contu-
bernium habens dei: sed et omnium dominus dilexit illam.
Doctrinam enim est discipline dei: et electricam operum illius.
Spectiosior est sole: et super omnem dispositionem stella-
rum. luci comparata inuenitur prior: quia lumen eius a
tenebris nunquam extinguitur. **Q**ui amat scientiam scriptu-
rarum: stabilietur in pace habitaculum eius. **N**on enim
habet amaritudinem conuersatio eius: nec reditum conuictus
illius: sed leticiam et gaudium. **D**ominus quippe mirabilis et dulcis
inest scripturis ordo dictorum: ubi desiderium amantis sem-
per excrescit: ubi sacietas nunquam parit fastidium: ubi esu-
res delectabilis iustorum. ubi nimietas non arguitur:
sed importunitas crebra magis laudatur. **I**n hac notitia
rerum salutarium discitur: in hac rite credentibus vita
eterna promittitur. **S**cripture etenim preterita sine falsi-
tate describunt: presentia aliter quam videntur ostendunt:
futura quasi ex certitudine coram denunciant. **E**t ubique in
eis veritas regnat: ubique virtus diuina irradiat: ubique

Humicola

1

2

3. 4. 5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

38.

39.

40.

a iij

amimus L. 2.
ly quibus 27.

Hō carnalis
scilicet nō
regul. 30.

carnis vitia
interior
50
orium

Scientia
1. 2.
3. 4.
5. 7. 8.

Sacra scri
ptura

Honor 22
diuitie mudi

ad animarum salutem necessaria panduntur legentibus.
Quid em̄ utilitatis et suauitatis non cōtinetur in litteris
sanctis: si pura intencōne legantur? Ibi est quod fortis
comedat: ibi qđ paruulus sugat. Ibi veritatē facti histo
ria denūciat: ibi allegoria fidem roborat: ibi mores tro
pologia format: ibi ad celestem patriā anagoria mentem
leuat. Tota virtutibus plena est: si deuota et pura inten
tione legatur. Nichil ibi ociose positū est: nichil sine cau
sa misterij conditū. Omnia misterijs et pietate plena sūt.
Nam has lras ratio humana nō reperit: sed homini
bus olim sanctis virtus celestis infudit. Quas tūc bene
datur intelligi: quādo eas vera et vtilia p̄dicare mens de
uota crediderit. Carnalis autē homo. quantacūq; inflex
tur scientia: sacras scripturas nō potest intelligere: quia
vera scientia scripturarū. humilitas deuota est mentium.
Amator scientie sacre veraciter studiosus. quietem cordis
facile cōsequitur: quia dū doctrine scripturarū intentus
est: minus de vanitate mundi pulsatur. Veraciter enim
dixit ille beatus. Ama scientiā scripturarū: et carnis vi
tia nō amabis. Si a talibus studijs mens humana nō
tepesceret: qđ felix status interioris hominis vigeret. Si
ocij tempus non haberet mens inquieta mortaliū: non
pateret tā facilis aditus sordibus vicioꝝ. Si claustrales
nostri nūc scripturarū studijs veraciter ut olim insisterēt:
qđ vtilis et sibi et ecclesie catholice existerēt. Scientia em̄
scripturarū est. que humiles vtiliter ponit in sublimi: pau
peres ditat. despectos glorificat. deuotos iuuat. p̄latos
ornat: a seculo monachos segregat. vicijs purgat: virtu
tum gradibus exaltat. Ipa est em̄ que fidem format: car
ritatē ordnat. spem erigit: iusticiā colit. temperantiā in
struit: prudentiā dirigit ad regulā pietatis. Sacra scri
ptura fons est sapientie. semita iusticie: forma discipline:
apōtheca salutis. māgistra veritatis. Hanc si amaueris
veraciter inuenies: et si in cōmictu eius permanseris. cor
tuū ineffabili gaudio delectabit: ita ut om̄es huius mū
di honores et diuicias in illius comparatione velut pul

hinc inijm

uerem contemnas exiguū. Docebit em̄ te aduersa mūdi
cūcta vincere: oblectamenta voluptatū spernere: pulchra
huius vite ut feda estimare. Si hanc sponsam dilectam
habueris. nunquā perniciose tristis eris: sed semp iocun-
dus. semp hilaris. semp in amore dei pficiens. Insuper
exaltabit te coram deo ⁊ hominibus: erisq; in ore omniū
admirabilis: et maiores tui venerabūtur te. Non erit qui
contradicat sermonibus tuis: habebis amicos reges et
principes: et de remotis terre mittent eulogia tibi. Eris
sine ambitu gloriosus: et sine timore reuerendus. Ineffa-
bile donū cōsequeris ab ea. et venerabilis eris corā omni-
bus hominibus. Liberabit te a vinculo carnis hui⁹ cor-
rupte: et ducet ante thronum altissimi regis: vbi sto-
la iocunde immortalitatis vestieris. Fortis est mater hec
et valde honorifica: qua precedente castra inimicorū trāsi-
bis securus. Dabet em̄ dei cognitionē amicā. Quisquis
igitur es q̄ anime tue salutē diligis: ab hac magistra nō
discedas: eius p̄cepta noli negligere. ut ad amorem dei
valeas puenire. Ad cuius cōtinuandam amicitia: copia
sanctorū voluminū tibi necessaria est. Sine libris enim
ad eius familiaritatē non venies.

admiranda
mūdi.

tristitia

librorū
copia

De veterū diligentia et amore ad libros.

Cap. iij.

Iam nūc igitur exemplo veterū etiā gentiliū.
ad amorē librorū te quantū licet exortare con-
nabor. Plus em̄ aliquādo exempla proficiūt
q̄ verba: quia dū et alios qđ iubemur prius
fecisse conspiciamus: minus de laboris duricia formida-
mus. Quod autē singulare pponitur: a suscipiente gra-
uius iudicatur. Gaudet infirmitas humana. cōsortio plu-
rimorū: et minus terret a multis crebrius v̄sitatū. Si
ergo ppendimus quantam veteres in colligendis libris
habuerint diligentia: studia nostra velut puerorū ludus
nichil a pparebūt. Nullis illi pepercerūt expensis: nullos
formidarūt labores: quib; librorū multitudinē potuissent

8
acquirere. Unde non solum suarum gentium volumina coe-
bant: sed et quarumcumque nationum exterarum dicta uel
facta in suam linguam transferentes: ad bibliothecas publi-
cas condere satagebant. **E** quibus apud grecos biblio-
thecam **P**hilitratus primus instituit: quam ab athenien-
sibus auctam **P**erces incensis athenis euecit in persas: lon-
goque post tempore **S**eleucus nichanor denuo retulit in
greciam. **H**inc studium regibus urbibusque ceteris natum est
comparandi libros diuersarum gentium: et per interpretes in
aliam linguam vertendi. **P**ostea rex **A**lexander cognomen-
to magnus quantum bellicis continue ageretur incursum.
mirum in modum constituendis omnium librorum bibliothecis
animam dedit. **Q**uid dicam de **P**tolomeo philadelpho
omnis litterature sagacissimo viro. qui cum studio biblio-
thece **P**hilitratum emularetur. non gentium tantum scriptu-
ras. sed etiam diuinas litteras maximis expensis interpreta-
tas. in bibliothecam suam incredibili seruire intulit. **N**am
septuaginta milia librorum eius tempore alexandrie inuen-
ta sunt. **P**lato princeps philosophorum tantum fertur ha-
buisse amorem ad libros. ut **P**hilolai pythagorici tres li-
bros decem milibus denariis mercatus sit. **A**ristoteles
etiam non minoris glorie apud philosophos. paucos li-
bros **S**pensippi philosophi post eius mortem. talentis
actis tribus comparauit: que faciunt nummos septua-
ginta duo milia. **S**ed omissis gentilibus amatoribus li-
brorum quorum ingens est numerus: ad nostros transeamus.
1. **A**mbrosius discipulus et amicus magni **O**rigenis. in-
credibili studio seruens ad libros. origenem quotidie ad
scribendum hortabatur. immo impellebat: ita ut eum con-
pulsorem operis in quadam epistola amice appellaret.
2. **S**anctus martyr **P**amphilus eusebii cesariensis presbiter
tanto librorum amabat desiderio: ut maiorem partem libro-
rum **O**rigenis sua manu describens. maximam multitudi-
nem librorum apud cesaream cooperante eusebio congre-
gauerit. **S**anctus etiam presbiter **D**ieronimus ab urbe
secedens. cum omnia mundana contemneret. solam biblio-

Historia

thecam quā sibi condiderat. se fateretur non potuisse defen-
rere. **A**ugustinus catholice doctor ecclesie precipuus. cū
mori debuisset. quasi pro singulari testamento fratribus
cōmisit: ut bibliothecā ecclesiasticā diligenter custodirēt.
Longū est si velimus amatores libroꝝ precipuos quos
nouimus nominatim describere: qui ab inicio christia-
ne fidei vsq; ad nostrā etatē diuersis tēporibus claruerūt
Dant amori sacro testimonium. infinita pene volumina
que suis bibliothecis illi tradiderūt. **V**idemus in multis
cenobijs maxime nostri ordinis preclara et antiquissima
exemplaria: que mira subtilitate conscripta. diligentiam
veterū demonstrant. **E**rat olim abbatibus et monachis
nostri ordinis ad libros incredibile studium: qui ppe qui
nouerant ordinis decorem. et infirmarū animarū. in eis
haberi remediū. **L**ibri em̄ sunt qui nobis future felicitas
desideriū faciūt: p̄sentis exilij miseras minuūt: vicia
pellūt. virtutes inserūt. cōstantiā in tribulatione tribuūt.
fructū indulti temporis producūt. **Q**uid enim nisi terren
na sapere possimus: si nō haberemus consolationē scri-
pturarum: **D**eniq; a mentibus hominū fides catholica
cito deficeret: si non haberentur instrumenta scriptura-
rum. **N**ihil ergo melius q̄ diuinis scripturis cū deside-
rio amoris incumbere: quibus instruumur quomodo in
via dei sollicite debeamus ambulare. **C**um autē scriptu-
re legi non possint nisi scribantur prius: vtile et necessan-
rium est. ut monachi ad scribendū eas in cenobijs dilu-
gentissime exerceantur. **I**nter omnia enim exercicia man-
ualia nullum adeo cōuenit monachis: sicut scribendis
voluminibus sacris studiū impendere.

De diligentia veterum in scri-
bendis libris. **Cap. iij.**

Dentes si historias transacti temporis diligen-
 ter inspiciamus. quantā curā veteres et sancti
 patres scribendis libris etiā pprijs eoz mani-
 bus impenderint: et inuenimus. et mirabi-
 mur. Sciebant em̄ geminam huius artis vtilitatē. quod
 sibi multipliciter ad corpus ⁊ animā pficeret. et posteris
 ad vite honestatē deseruiret. Sanctus pamphilus mar-
 tur ut pauloante iam diximus. intantū huius artis ama-
 tor fuit: ut maximā partem libroꝝ origenis ppria manu
 descripserit. Si vir tantus ⁊ idoneus martyr christi. offi-
 cium scriptoris tam seruenti desiderio subire nō rēnuir:
 quid nos vermiculi dicturi sumus. qui in monasterio sine
 cura temporalū rerū degentes. nec veterū exemplo. nec
 platoꝝ precepto. manū dignamur apponere scriptu-
 ris: Martyr iste sanctus in testimoniū desidiē et pigri-
 cie nostre in iudicio stabit cōtra nos: qui negligimus in
 pace imitari: qđ ille magno desiderio in psecutione ope-
 ratus est. De sancto Ambrosio mediolaneñ. episcopo len-
 gimus. qđ omnes a se editos libros descripserit propria
 manu: de quibus ego (ne paucos estimares) ultra cen-
 tenos iam repperi. Quis nostrū audeat gloriari qđ centū
 libros ab alijs editos. in ocio monasterij descripserit: cū
 hic beatissimus pontifex in cura ecclesiastica positus. et
 in multis occupatus. plures etiā rescripserit. quos ipse
 ante composuit: Amor scripturarum cultores suos esse
 non sinit ociofos. Sed quia hunc in nobis habere nei-
 gligimus: ocio inertī torpemus: ita ut que facillima sunt
 studiosis. nobis ad operandū difficilia reddantur. Quis
 felix esset ordo noster fratres: si exemplis veterum. studio
 incūberemus scripturarū. Intueamur antiquos nostri
 ordinis abbates et monachos. nostre religionis colum-
 nas. Cassiodorum. Bedam. Alcuinum. Rabanum. Re-
 ginonem. Petrum damiani. et ceteros: quanta diligen-
 tia libros veterum descripserunt: quibus nullus labor
 durus. nulle expense graues videbantur. quibus augere
 potuissent bibliothecarum suarum ornatum.

v. phil. 1
2

onio si qui

duo scriptura

De hac industria **Cassiodorus** et **Petrus Damiani** singu-
ulares atq; p̄claros tractatus ediderūt. Sed nec **Ru-**
pertū v̄m tuiciē. o fratres negligenter trāsire debemus:
cuius p̄funditatē ingenij, tot voluminū cōgeries fulgida
decorauit. Ipe em̄ cū esset vir deuotus, et dei. scripturan
rūq; ardentissimus amator, p̄ visionē diuinitus illuminari
meruit: ita ut in exponendis scripturis suo tpe alemania
similē nō haberet. Composuit multa egregia volumina,
que p̄rijs manibus **Ambrosij** exemplo descripsit: alijsq;
describenda hilariter cōmunicauit. Inter quos **Cuno** ab-
bas sigebergens̄ cenobij, ratisponens̄ postea ep̄s, vir in
diuinis scripturis studiosus; om̄es penetratus quos
Rupertus vester cuderat, tam p̄ se q̄ p̄ fratres suos secte
excipiari. Unde maior pars voluminū rupertī, in sigeberga
gens̄ cenobio habetur. Sed et ipse **Rupertus**, diuersarū
artiū libros colligens, apud tuiciū bibliothecā ornatissimā
instituit: quā temporū malicia ut cernitur iam dudū
dissipauit. In multis quoq; monasterijs n̄ri ordinis diligen-
tia veterū in scribendis volumibus adhuc hodie cō-
spicitur: vbi vnus manu viginti vel triginta volumina sepe
ornatissime scripta ostendūtur. Deniq; in vita sancti mar-
tini thuronens̄ narrat **sulpicius**, q̄ in eius cenobio p̄ter
scriptorū nullū exercebatur artificij. Ex quo plane collig-
gitur, q̄ etiā antiqui sanctissimi patres, hāc felicē artem,
omnibus exercitijs manualibus in cenobijs pretulerūt.
Nemo igitur vestrū fratres refugiat: qd̄ sanctos patres
tāta fecisse diligentia nō ignorat. Sicut illi nobis scriben-
do p̄fuerūt: ita et nos posteris monimēta salutis p̄pare-
mus. Nam si olim veteres non scripsissent qd̄ nos modo
legeremus? Eniuero nisi breuitati statuissem consulere:
de veterū diligentia scriptorū, adhuc multa possem decla-
mare. Sed quoniā scientibus historias loquor: ceptum
volo abbreviare sermonem.

Qd̄ quasi propriū et cō. Ca. v.
ueniēs monachorū artificij sic libros veterū describere.

Cuno abbas sigeb.
episcopus ratisbon.

Exhibuit
monasterium
maximū.

12
A

2. *Top*
25.

*Orinum qua
periculo sum*

*Verus mona-
chus. 27.*

Attendamus fratres qd paulus ad ppositu nrm
 dicat apls: qd sanctus benedictus legifer quoqz
 noster pclamet in regula. Ipi em duces nri sunt;
 quoz nos decet obedire madatis. Primus sic ait. Qui
 no laborat: nec maducet. Secundus autē dicit. Tūc veri
 monachi sunt: cū de laboribz manuū suarū viuūt. Ergo
 si maducare phibet q laborare non vult: monachi ociosi
 aut nō maducēt. aut pceptoz apli se trāsgressores agnos-
 cant. Si autē nisi maducēt nō possunt viuere: laboran-
 dū eis est: ut laborātes et maducantes. valeant etiā bene
 viuere. Nam viuere et nō bene viuere: est iā mori incipe. †
 Male autē viuūt: q aliter qz debet viuūt. Debemus autē
 omēs ad regulā viuere pceptoz dei et ecclesie catholice.
 Qui ergo viuūt ociose. non viuūt ad traditionē ecclesie: et
 idcirco male viuūt. Male autē vite terminus pessimi stan-
 tus incidū est: nisi ante finem vite penitentia assumatur.
 Item si veri monachi sunt q de laboribus manuū suarū
 viuūt: sequitur vt veri monachi nō sint. q ociose viuētes
 laborare contemnūt. Qui autem in cenobio verus mon-
 achus nō est: qd obsecro est? Nō est. qui verus nō est.
 Proxius monachus nō est. q verus nō est: quia omē qd
 veritati cōtrariū est: nō est ut esse debet. Nō autē non est
 ut esse debet: summe veritati cōtradicit: que omibus rez
 bus debitū ordinē essendi cōstituit. Et ergo veraciter nō
 est. Laborandū itaqz nobis est fratres: ne offendamus
 apostolū ociose manducantes: ne desinamus esse. qd ut
 essemus. monasterij claustra subiūimus. Nullus autē in
 cenobijs labor est: q magis nos deceat. magis expedit.
 nostreqz pfectioni plus a propinquet: q officij scriben-
 di. Nam diuinis mancipati officijs. fodere nō valemus:
 duros grauesqz agrorum labores ferre non possumus:
 quia si foris in operibus rusticis p diem nos fatigari cō-
 tingeret: diuinū a choro seruiciū pertret. Sed cū dei sa-
 mulatus omibus sit pponendus laboribus: valde incō-
 ueniens esset vt interioribus onissis exterioribus se mo-
 nachi immergerent. Labor autem scribendi nō impedit

13
horas diuino mancipatas officio: quia dum cursus ho-
rarū p̄ interualla temporū distinguitur: spaciū vnicuiq̄
cōueniens deputatur. Legimus de sancto Beda venera-
bili monacho. q̄ licet multa volumina scripserit. tamen a
diuino seruiicio se raro p̄pter studiū cōsueuerit absentare:
sed interuallo horarū cōtentus: libros quos edidit. pene
innumerabiles scripsit. Nichilominus si abbas vtile iudi-
cauerit et fuerit necessariū. scriptor bonus a cōmunibus
seruiicijs nōnunquā poterit supportari. Sed in hac libera
tate debite circūstantie sunt necessario pensande. Nō em̄
om̄i spiritui credendū est. Officiū monachi est tā suā q̄
aliena deplangere facinora: dñtq̄ cum timore prestolari
aduentū: orationi et cōtemplationi frequenter insistere:
mūdū fugere. in solitudine sedere. Sed quē hac nostra
etate monachū dabis michi vnū ex milibus: qui in mou-
te cōtemplationis iugiter cōmoretur? Cū ergo ad oram-
dum simus desides. ad cōtemplandū rudes. ne p̄ inania
desiderioꝝ effluamus. nullis hūc defectū laboribus me-
lius poterimus compensare: q̄ si scribendis volumibus
ad multoꝝ edificationē studiū impendamus. Si quis
autē est qui orationi et cōtemplationi vacantibus horis
rite et cōstanter possit insistere: ab onere scriptoꝝ erit ex-
cusandus. Sed huius rei examinatio in abbatis. vel ali-
terius viri experti discretionē posita sit. Non em̄ cito cre-
dendū est instinctibus iuuenum. Sepe nāq̄ dum se ad
montē cōtemplationis iam puenisse existimāt: periculosis
arozibus a propinquāt. Igitur o abba vel prior. si mon-
achū adolescentē actiuus nondū moribus bene institutū.
sed adhuc suis passionibz seruientē videris. etiā si mira
dixerit. noli credere. noli pmittere: sed arreptis pedibus
eius ad terrā subiectionis projice: ut discat non alta san-
pere in supbia et elacōne cordis: sed humilibz cōsentire.
In his nō dicimus q̄ eū qui potest bene facere debeas
phibere: sed ut tales si nosti doceas ordinē pficiendū: ne
si bestia tetigerit montē. lapidibz obruta pereat. Qui autē
carnē suā crucifixit cū vicijs et cōcupiscentijs: q̄ passionē

20.

Officiū monachi

Supbia

Quis opus id
hujusmodi 23.

In scriptis ad
rū contemplatio
nem.

actiua vita

contemplatiua.

charitas.

bis suis dicitur nouit: q̄ sub obedientia cōuersari humili-
ter didicit: etiā si iuuenis sit. idoneus est ad montem dei
ascendere. **E**um autē q̄ adhuc passionibus animalibus
subiacet. q̄ adhuc infirmus et debilis est. ab mōtis accessu
pedem coherceat: et sanctis exercitijs actiue vite operam
impendat. **S**i tales itaq̄ ad scribendi officiū deputandi
sunt: ne suis libertatibus p̄niciose dimissi. in baratrum se
erroris p̄cipitent. **N**emo em̄ repente fit summus: sed cetero
tis distinctionū gradibus. homo in altū p̄ficit. **A**b acti-
ua vita incipiendū est: ut ad cōtemplatiuā rite puenias.
In nulla autē re monachus actiue p̄fectioni plus a pro-
pinquare sufficit: q̄ si ex caritate diuinas scripturas re-
scribendo inuigilet. **N**ā vnde elemosynā dabit: q̄ nichil
habet? **S**criptor autē deuotus opa misericordie abun-
dandus implere dinoscatur: cuius labor maioris meriti
comprobat. **H**inc quidā sic cecinit. **P**redicat. atq̄ studet
scriptor. largitur. et orat. **A**ffligit. sal dat. fontēq̄
futuris. **E**cclēsiā dicit. armat. custodit. honorat. **Q**uis la-
bor isto vtilior: qui tot p̄rogatiuis honoratur? **D**eniq̄ si
q̄s de hac materia melius informari desiderat: librū can-
cellarij parisiensis de laude scriptorū legat. **I**bi em̄ iam
dictas vtilitates scribendi copiose videbit expositas: et in
laudē boni scriptoris plura cōgesta sint agmata. **N**ullus
ergo labor manibus exercet: q̄ n̄o magis cōueniat pro-
posito. q̄ officij scribendi. **H**oc antiquitus cōsiderātes mo-
nachi cū incredibili desiderio libros describebāt: scientes
hanc artē omnipotenti deo singulariter esse dilectā. **V**ult
em̄ nos deus suā voluntatē scire et facere: et mādāta sola-
licite custodire. **S**ed volūtas eius ad nostrā sciētā ne-
quaq̄ p̄tingeret: nisi hāc scriptoris industria l̄ris cōmen-
dasset. **A**ncij ergo voluntatis dei scriptores sunt: q̄ hāc
nobis p̄ l̄ras tradiderūt.

Gradus

Elmington

**Quā bonū et vtile sit mona-
chis scribere. Cap. vi.**

Magna est itaq; huius sacratissime artis ¹²utilitas: que nō solum p̄sentibus. sed etiā futuris annūciat voluntatē dei. Monachi autē scribentes libros diuinos. q̄ nō docendi sed plangendi habent officiū. cum sermone p̄dicare non valeant: manu et calamo voluntatē dñi longe futuris annūciant. Et maior est scriptoris pietas officio predicantis: quia illius cū tempore perit monitio: istius p̄seuerat in annos multos annūciatio. Predicator loquitur dūtaxat p̄sentibus: scriptor p̄dicat etiā futuris. Illius sermo semel auditus. cito in nichilū redigitur: istius lectio nullies repetita nunquā minuitur. Cū p̄dicator deficit cessat officiū: scriptor etiā mortuus in volumine moribus facit institutum. Parū valet officiū p̄dicantis: si scriptoris misterio non iuuetur. Quid em̄ p̄dicabit: si scriptor qd̄ legat non scripserit? Ex pietate igitur scriptoris: utilis efficitur sermo p̄dicantis. Nisi em̄ ille scriberet: iste qd̄ p̄dicaret non haberet. Quattuor autē utilitates p̄cipuas monachus in scribendo deuotus cōsequitur. Tempus qd̄ p̄ciosissimū est fructuose expenditur: eius intellectus dū scribit illuminatur: ad deuotionē interior affectus accenditur: et post hāc vitā singulari mercede premiatur. Quomodo posset monachus cōcessum sibi tempus fructuosius expendere: q̄ scribendis voluminibus cū amore dei insistere? Nam huic officio deus fauet: angeli cōgaudentes assistūt: oīni deuotio fidelīū sincera famulatur. Deniq; interim q̄ bonas deuotasq; rescribit materias: cogitacōnes inanes vel turpes nō patitur molestas: verba ociosa non loquitur: seuis rumoribus nō maculatur: sed quietus et solitarius sedens cū gaudio epulatur in scripturis: et bonis exercitijs ad glorificandū deū prouocat intuentes. Etenim dū bonas scribit materias: scribendo in agnitionē misteriorum paulatim introducit: et interius animo magnifice illustratur. Fortius em̄ que scribimus menti imprimimus: qz scribentes et legentes ea cū morula tractamus. Mens quoq; scribentis ad deuotionē feliciter plerumq;

b 1

Tempus

Cogitationes
v. d. n. s.
v. b. a. n. o. s. a.

v. f. i. d. e. l. i. c. i. t. a. t. e.
q. u. a. t. t. u. o. r.

1.

accenditur: dum scripturas ruminās sepe p̄ eas inflāma-
 tur. **Q**uale autē deuoto scriptori premiū in celo debeat:
 et multis eoz laboribus facile colligitur. **C**redimus em̄
 q̄ scriptor deuotus et sincerus in ulla retribucōne iustoz
 p̄dicatoris aureola nō priuetur: qui tā multos manu do-
 cere in fide cōspicitur. **N**ā qđ ille loquēdo: hic scribēdi
 officio docet. **F**uit in quodā cenobio nostri ordinis mihi
 nō incognito frater quidā deuotus qui in scribendis ad
 ornatū bibliorthece voluminibz magnū habebat studiū:
 ita ut quotienscumq; a diuino potuisset vacare officio ad
 secreta celle se conferens. huic sacro labori insisteret.
Unde et multa sanctorz opuscula. cū ingenti deuotione
 excopiauit. **H**uius mortui ossa cū post multos annos le-
 uarētur de terra: tres digiti dextere manus. quibus tot
 volumina scripserat. tam integri et incorrupti inuenti sūt:
 ac si eodem tempore sepulchro fuissent impositi. **R**eliquū
 autē corpus ut moris est cōsumptum ad ossa fuit. **Q**uo
 testimonio colligitur: qđ sanctū hoc officiū apud om̄po-
 tentē deū iudicetur: cuius ut meritū uuentibus ostende-
 ret: etiā in mortuis cadaueribus mēbra scriptoz hono-
 rauit. **O** fratres mei si sciretis huius utilitatē operis: nō
 essetis tam pigri et tardi ad officiū scriptoris. **A**n puta-
 tis deū victimis posse placari stultoz? **M**aius meritū
 habet ad deū humilis frater deuote et obedientia vnū li-
 brū excopians: qđ ille q̄ et deuote et ex p̄na auctoritate
 cōtemplationi vacare uidetur. **M**elior est em̄ obedientia
 qđ uictime. **M**onachus autē bonū opus si iubet debet
 dimittere: et abbatis voluntatē licet nō suā adimplere.
Maliū em̄ p̄pter obedientiā nunquā est faciendū. **I**taq;
 fratres charissimi nolite hoc bonum negligere: scribēdi
 studiū nolite vilipendere. **M**agnū nanq; bonum est: et
 ecclesie catholice et animabus uestris ualde commodum.
Si quis in eo se uisitauerit: quāte utilitatis sit agnoscer.
Incipite cū desiderio: et cū amore sancto p̄ficietis. **S**an-
 ctus det se vnusquisq; in domo dei ad alioz utilitatē aliquid
 laboribus suis attulisse. **C**lemens et iustus est dñs. la

Exemplum

22. 23.

arob

*obedientie
laus.*

bores vestros. tam pios. tam vtilis. tam necessarios eccle.
sie. non sine maxima retribucōne transibit.

Qd̄ propter impressurā a scri-
bendis volumibus nō sit desistendū. **Cap. vii.**

Nemo cogitet fratres nemo dicat: qd̄ necesse
est me scribendo fatigari. cum ars impressoria
tot tantosq; libros trāsfundat in lucē: ut mo-
dico ere magnam bibliothecam possimus in-
struere? Vere quicūq; talia loquitur: ocio suo tenebras
facere conatur. Quis nesciat: quāta sit inter scripturā et
impressurā distantia? Scriptura em̄ si membranis im-
ponitur. ad mille annos poterit pdurare: impressura aut̄
cū res papirea sit. q̄s diu subsistet? Si in volumine papi-
reo ad ducentos annos pdurare potuerit: magnum est.
quāq; multi sint qui ppria materia impressurā arbitren-
tur consumendā. Hoc posteritas iudicabit. Eniūero etiā
si multa volumina impressa sint: nūquā tamen adeo im-
primuntur. quin semp ad scribendū qd̄ impressum nō sit.
valeas inuenire. Nec facile quis q̄s omnes impressos li-
bros vel inuenire potest vel emere. Q̄ si etiā omnes libri
tocius mūdi imprimerentur: a studio suo scriptor deuotus
nequaq; deberet desistere: sed etiā impressos vtilis
p̄ scripturā perpetuare: qui alioquin diu nō valent sub-
sistere. Hoc em̄ factens dabit scripturis nutantibus firmi-
tatem: paruis precij magnitudinem: caducis temporis
longeuitatem. Deuotus autē scriptor semp inueniet. cui
incumbens officio mereatur. Non patitur costringi sub
conditione impressoris. Liber est: et libertatis sue gau-
debit officio. Neq; em̄ impressori inferior est: ut studiū
suū deserat. propter illius impressuram. Sed eo confulte
preterito letus via cepta progreditur: sciens suā coronā
apud deū nō minuendā: qua cūq; importunitate alterius
Qui autē a scribendi studio cessat propter impressurā:

b ij

verus amator scripturarū non est: quia p̄sentia dūtaxat
intuens. nichil sollicitus est p̄ edificacōne posteroꝝ. Nos
autē fratres charissimi. mercedē istius sancti laboris in-
tuentes ab eius studio non cessemus: etiā si multa milia
voluminū habeamus. **S**criptis em̄ codicibus nunquā
impressi ex equo cōparantur. Nam orthographiam et ce-
teros librorum ornatus impressura plerumq; negligit.
Scriptura autē maioris industrie est.

De orthographia et modo scribendi. Cap. viij.

Ut autē deuotus scriptor officium vtiliter im-
pleat suū. et libros quos scribit pulchra ve-
nustate reddat ornatos. diligentissime obser-
uet precepta orthographie: sine quibus libri
quantūlibet vtilis. fedi despectiq; reddūtur. **D**e hac autē
materia in veterū codicibus auctoꝝ copiosa documen-
ta habentur: quibus nō est huius tēporis diuicius immo-
rari. **E**xempla etiā eruditoꝝ hominū. nouis scriptoribus
p̄cepta industrie sunt. **I**nspecianus volumina antiquissi-
ma que scriptores eruditi scripserūt: et ex eoꝝ imitacōne
sumamus artis nostre compendū. **I**n quibus fuerūt nō
nulli qui scripture tam exactam adhibuere diligentia. ut
nō solū recte sed etiā perite scripserint: notis. colis. et sce-
natibus pulchra varietate volumina distinguentes: ut so-
lo aspectu ad lectionē eorundē videaris puocari. **T**acti
apud veteres imperiti scriptores codices fedauerint suos:
dū aut nescierūt. aut noluerūt intelligere ut bene scriberēt
Tu autē nō imperitoꝝ negligentia. sed eruditoꝝ solercia
tibi p̄positam noueris imitandā. **A**ntiquitus nō admira-
tebant passim scriptores. sed tantū docti et eruditi: q; etiā
a pericia notarū. notarij appellati sunt. **Q**ui nō solū pul-
chra. sed etiā emendata volumina. mira subtilitate scripse-
rūt. **N**os velim imiteris: q; dignū et iustū est. ut scriptu-
ra sanctissima ex ore dei ad nostrā edificacōne prolata.

et recte scribatur et ornat. ¹⁹ Quid dicam de quibusdam
huius etatis scriptoribus: qui etsi plerumque quid scribant
intelligant. adeo pigri et desides sunt. ut nullam penitus di-
ligentiam velint adhibere scripturis: **Hi** sunt corruptores
rectitudinis scripturarum: falsificatores. bullarum summi po-
tificis ihesu christi: nuntii stulti et pueri: quippe qui volun-
tatem dei scribentes. cum timore et sollicitudine annuntiare
debuerant: quam e contrario negligenter et corrupte tractant.
Si iuxta canonum statuta excoicatus est qui litteras pape fal-
sificat: qua pena plectendus est qui dei scripturas deprava-
uat: **Sicut** scriptor deuotus et diligens magnam in eccle-
sia dei fructum scribendo exhibet: ita desidiosus et negli-
gens maxima eidem damna infert. **Dum** enim scripturas
corrumpit ecclesie falsa pro veris annuntiat: lectores a stu-
dio sancto impedit: intelligentiam tollit. ordinem docendi
pervertit. **Hec** dixerim in eos qui collato sibi dono intel-
lectus abutuntur: et ex pigritia vel negligentia scripturas
sanctas false scribendo corrumpere non verentur. **In** illos
autem qui minus eruditi. faciunt studiose quod possunt: non
est tam dura ferenda sententia. **Nemo** enim peccat inuitus
Cum ergo scriptor deuotus codicem studiose descripserit.
ad exemplar eum denuo conferat: sicubi errauerit. studio-
sa emendatione castiget. **Hoc** faciens et ipse scriptor ido-
neus et fidelis: et liber ordine debito acceptabilis inueni-
tur. **Si** fieri potest. ornentur codices pulchro decore:
ut etiam aspectu sui. ad lectionem prouocent intuentes. **Hoc**
enim veteres magno studio procurasse cognouimus: ut ven-
ustas exterior. interiorum codicum pulchritudinem com-
mendaret. **Sacra** enim scriptura dignissima est omni orna-
tu. **Cauendum** tamen est ne ipse ornatus sit curiosus:
ne pulchritudinem rectitudini preponamus: quia ubi bon-
nestas admittitur: curiositas prohibetur. **Simul** ne dicto
hieronymi notemur. quo arguit imperitos: qui pulchros
codices malunt habere quam emendatos. **Et** de multitudine
librorum similis erit adhibenda sententia.

20
De his qui scribere nō possunt.

Ca. iē.

Qui autē fratres essent adeo rudes & aridi ut penitus scribere nesciāt: suademus in primis ut discāt: qz nichil adeo difficile est qd nō cedat bone voluntati. **Q** si omnino hanc sacratissimā artem nō potuerunt addiscere: dabimus in promptu consiliū: ne fructu tam sancti operis penitus priuentur. **S**criptoribus ergo in alijs succurrere: si scribendis voluminibus ipi nō valetis insistere. **U**nus corrigat qd alius scripsit: alius rubro pornet qd ille emendauit: hic notis distinguat atq; scematibus: cōglutinet iste et liget codicem asscribus. **T**u aptabis asscribes, iste coruum: laminas ille pparet ad ornatū. **N**ullius hic desit ministeriū: quo deuotus scriptor releuatus, suū valeat continuare officium. **D**eniq; ad scribendi rationem multa pertinent: que singula possint singuli preparare. **S**candat vnus pergamenu, alius purget: tercius lineando scriptoribus aptet: alius encaustu, pennas alius ministrat. **S**emper em̄n habetis quo scriptores vestros deo beatos supportare. **N**ec displiceat vobis si vtilis scriptor iudicio abbatis ab oneribus cōuentualibus interdū supportetur. **V**os alloquor fratres qui aliqua causa prepetiti scribere nō valetis: vobis hec dogmata p̄cipua in intentione exposui. **I**ntueamini monachos quondā nostri ordinis insignes, ut contemporaneos **S**ede, **R**abani, **D**aimonis ceterozūq; venerabiliū abbatū: cum quantabilantate scriptoribus ministrarūt. **I**ncredibili nāq; scripturarū amore feruentes beatos se estimabāt et felices: si doctores et scriptores suos in aliquo potuissent adiuuare. **H**oc studiū monachoz sanctitate morū venerabile ordinē nostrū quondā magnifice sublimauit: quo deficiente: excellentia ordinis collapsa periit. **N**ūc itaq; fratres pro animarū vestraz salute et ordinis sanctis scripturis feruenter insistite: ut ad eos qui vos in eo laudabiliter p̄cesserūt possitis cū gaudio puenire. **N**emo se a la

*Qui librorum et
omnia induit p.
13.*

*Ordin. n. 5. B.
S. B. G. L. O. W. J.
S. B. G. L. O. W. J.
In oratione de
publica vitz
folio 10.*

boze scribendi excusare audeat: qui penā oculos²¹ euadere desiderat. Si nō potes ornate scribere. scribe ut puaales: hoc tantū caueto ne sensum scripturarum tua negligentia corrumpas. Malo em̄ codicem habere emendatū q̄ pulchrū: exilem q̄ nullū. Ne dicas ergo quia bene scribere nescio. iccirco excusatus sum: sed scribe ut potes et nichil a te amplius exigitur.

De materia quam scribant.

Sicut autē queratur quales materias monachi debeant scribere: breuiter respondem⁹ q̄ tales. q̄les obedientia superiorū iniungit. In abbatis em̄ vel prioris arbitrio est: q̄d unicuiq̄ ad scribendū velit inuigere. **C**auent tamen ne infirmis fratribz tales materias ad scribendum cōmittant: de quarū lectione infirmiores fiant. Non em̄ expedit omnes materias legere omnibus. **Q**si tale quid scribi debeat. cōmittatur fratribz fortioribus et eruditis: q̄ nouerūt mel sugere de petra. et oleū de saxo durissimo. **L**ibri autē sanctorū patrū. quibus diuinas explanauere scripturas a monachis singulari studio scribēdi sūt: quia ex illoz noticia ad intelligentiā mysterioz dei copiosius instruūtur. **S**ed et eorūdem tractatus qui ad excitandā deuotionē idonei sunt p̄cipua intencōne a nostris scriptoribus sunt scribendi. **E**t generaliter omnes libri. qui vel bonis moribus instituendis. vel orthodoxe fidei integritati deseruūt. ad monachoz studia sunt comparandi. **S**ed nec seculariū litterarū codices recusamus. immo diligimus: quoz scientia ad intelligentiā sanctarū scripturarū nobis valde necessaria est. **H**oc monachi uentures nō ignorant. in omnibus disciplinis secularis literature instituēbātur. **Q**uattuor autē monachis quantū ad eoz statū attinet scienda sunt: sine quoz scientia uirtas ecclesiastica non diu posset in suo robore subsistere. **T**heologia. musica. iura. et ars computistica. **I**ntelligentibus rationes singulorū aperte sunt: quas in alio loco

Cap. 10.

By quibus in
ultra nisi mo-
nar si.

1. 2. 3. 4.

*Ne oliguina
abbatis.*

= 10.

*Mathy raria
219*

plenius digessimus. Et de his quoque scriptores nostri fuerant admonendi: ne licet secularium scientias velut inutiles reputarent. Prouidentia itaque abbatis: unicuique pro suo captu quod scribat prouideat. Si autem abbates curis secularium rerum se immerferint (quod plures faciunt) neglectis libris: monachi nichilominus studium scribendi continent: nec ob negligentiam abbatum suum profectum velint amittere. In hoc casu, si ppleat defectum abbatis desidiosius prior sollicitus, et ordinet fratribus convenientes ad scribendum materias. Scio enim plura insignia monasteria, quorum priores (abbatum non obstante desidia) ornatissimas bibliothecas instruxerunt. Ergo si fratres ad scribendum sunt liberi, eligant sibi doctores singulos quorum volumina scribant: unus Origenem, alter Basilium, alius Augustinum, alter Hieronymum, et sic de ceteris: secundum uniuscuiusque inclinationem, quia ex hoc amplius in sacro studio plerumque proficiunt. Si autem liberi non sunt: nouerint obedientiam prelati, electioni proprie iure preferendam. Fratres etiam scriptores, qui volunt in studio diuinarum scripturarum proficere: faciant sibi libellos quos rapiarios uocant, ut quando libros sanctorum patrum scribendo transcurrunt, si quid memoratu dignum inuenerint, exemplo sagacissime apis colligant: et sententias utiles quasi odoriferas flores in aluuario sui voluminis congerentes: in promptu habeant, quo tempore oportuno sermonem conuenientem proferre sciant. Hoc venerabilis Beda monachus fecisse legitur: hoc Rabanus abbas, hoc Bonaventura cardinalis, hoc alij complures doctissimi viri actasse memorantur. Multum quippe ad intelligentiam sacre scripture proficit, qui hunc discendi ordinem custodit. Sed caueat ne studium priuatum, utilitati preferat plurimorum, hoc est ne suis collectionibus continue immorando, bonum obedientie pretereat. Non enim prosperabuntur studia, que legibus obedientie repugnant. Teneat in utroque medium: ne nimium scribendo deficiat: neque sibi vacans, obedientiam et charitatem suis comodis postponat.

Dum folia humida siccantur, vel fatigatū ex labore t³ren-
mitat caput: velut pro solacio suis collecturis inuigilet.
Sed et diebus festis dū ab oracōibz vacat talia curet.

An liceat monachis festis die-

bus scribere.

Ca. xj.

Data iam occasione p̄sentibus queritur. An li-
citū sit monachis festis diebus scribere: qui-
bus in lege ab operibz seruilibus p̄cipitur va-
care. Hanc questionē Jobāni cācellario quon-
dam parisiē, viro doctissimo legimus a quibusdā fuisse
ppositā: quā in libro de laude scriptoz, p. xij. cōsideratio-
nes deducens, ita postremo cōcludit dicens. Nichil im-
pedit libros seu tractatulos vel codicillos deuocōis scri-
bere diebus festis, habito moderamē: quale sapiens ius-
dicabit in hoc opere: qđ vtiq; nō seruire censendū est: sed
in honorē ecclesie plus aliquādo vergens: q̄ multiplicati-
o vocalis oracōis: immo insolens in aliquibus missa-
rū inculcatio. Hec ille. Hos autē adijcētes cū humilita-
te dicimus, q̄ monachus sub obedientia cōstitutus, si p̄ci-
pente prelato, festis diebus materias vtilēs scribit, nichil
timeat: quia melior est obedientia scribentis: q̄ victime
pprie volūtatis. **E**t tamen que ex institucōne festi obliga-
tur hac occasione nō negligat: sicuti est celebrare, vel au-
dire missam: et horas rite p̄soluere canonicas. Bene fa-
cit itaq; libros sacros scribens diebus festis: debitis cir-
cūstantijs diligenter adhibitis. Qui autē diuine contem-
plationi cōgruenter potest insistere, excellentiorē gradum
creditur obtinere: nisi obedientie meritū iure interueniat
Illa em̄ bonis operibus incrementū adijcit: et ex equali-
bus meliora facit. **C**um ergo simus hoīes infirmi, et ad
cōtemplationē minus idonei, melius est hoc damnū scri-
bendo refundere, q̄ inutilibus (vt fieri solet) sermonibus
vacare. Quia etiā nec legere semp̄ possumus nec orare:
non est quo nos post hec vtilius occupemus: q̄ si cum

officiū noua =

Edm. Jatio 13. 26.

24
deuotione scribendis libris studium impendamus. **Ex**
hoc non solum nos instruimur: sed etiam futuris longepost
nos materiam edificationis preparamus. Non minus scrip-
tor docet bona scribendo: quam predicator sancta predicando.
Et quod illi licet: istum quis prohibet? **Et** sicut iam dixi-
mus fratres studiosi presertim festis diebus, suis deuotioni-
bus consulentes, codicillos suos rapiarios confidenter
possunt scribere: nisi ut dictum est obedientia aliud precipiat
operari. In omnibus autem his serenanda est intentio precia-
pientis: regulanda etiam deuotio scribentis. **Qui** autem ali-
quid scribit pro precio, quantumcumque materia utilis sit:
ab hac libertate seclusi, festis diebus ab ope cessabunt:
quia lucris terrenis intentione deseruiunt: et ideo seruale
opus iudicatur: nisi forte alius interueniat (quod raro con-
tingit) respectus pietatis.

De differentia scriptorum et opusculorum nominibus. **Cap. xij.**

Scriptores duplici apud antiquos a pellatione
habebantur. Primi dicebantur antiquarii:
quod vetera tantummodo scriberent: nomen ab offi-
cio sumentes. Secundi a pellatione librarij:
qui et noua scribebant et vetera. Antiquarii cum scriberent
etiam antiquis libris utebantur: librarij autem nouis. Dicitur
autem librarij a libro, hoc est interiori cortice que ligno
coheret: quia ante usum carthe vel membrane: de libris
arborum volumina compaginata fiebant: sicut in vetustissi-
mis bibliothecis adhuc hodie reperiuntur quandoque vesti-
gia. **Jam** pro instructione deuoti scriptoris liber diuersi-
tatem opusculorum aliquantulum describere: sicut a **Raba-**
no viro quondam peritissimo enarrantur: quia non erit fra-
tribus inutilis eorum noticia: ut sciant quemadmodum unum
quodque opusculum debeant appellare. Opusculorum ergo
tria sunt genera. Primum genus excerpta dicitur: quod
greci Scholia nuncupant: in quibus ea que videntur ob

scara. vel difficilia. summam ac breuiter perstringuntur.
Secundū genus **H**omelie sunt quas nos verbū appella-
mus: et pferuntur ad populū. **T**ercū genus **T**homi.
quos nos libros vel volumina nūcupam⁹. **H**omelie ad
vulgum sunt: thomi. id est libri maioris disputacōis.
Dialogos est collatio duorum: a dia et logos. quod est
duoz sermo. **T**ractatus est vnius rei multiplex exposi-
tio. **C**ōmentaria dicta sunt quasi cōmenta: sunt em inter-
pretacōnes: cōmenta iuris cōmenta euangelij. **A**polo-
geticos est liber excusacōis: in quo solent quidā accu-
santibus respondere. **P**anegiricos. id est laudatiuus: la-
cenciosum et lasciuū genus dicendi: in laudibus regū et
principū: in cuius composicōne hoies multis mendacijs
adulantur. **P**rologos est p̄fatio ante librū: vt prologus
beati **H**ieronymi in genesim. **P**robemion est incipiē di-
cendi uel operis: et sepe p̄ prefatione accipitur. **S**umpen-
rasina operis alicuius conclusio est: et nostro more tercie
declinacōis sicut dogma accipitur. **S**iblos. id est codex
multorum libroꝝ est: ut codex bible qui multos libros
continet. **L**iber est tractatus partialis per se diuisus uel
vnicus: vt vnus liber **A**ugustini de penitencia: vel quat-
tuor de doctrina christiana &c. **V**olumen liber est a vol-
uendo dictus: sicut volumina legis. volumina p̄phetarū.
Fastorum libri sunt in quibus reges et consules scribū-
tur. **F**olia autē libroꝝ ad similitudinē arborū appellata
sunt: quia ex corticibus earundē fiebant: vel quia ad mo-
dum folioꝝ in codice volitant. **V**ersus dicuntur a verten-
do: quia antiqui scribebant sicut aratur terra. **A** sinistra
enim ad dexterā stilum primo ducebant: deinde cōuerte-
bantur ab inferiori. et ad sinistram rursus scribebant.
Sceda scede. est quod emendatur adhuc. et necdum in
mundū redactum est: pro qua nos conceptiones quasi
impolitas materias dicimus. **I**nstrumenta autē scribe
sunt calamus et penna.

De instituendis scriptoribus in cenobijs.

Ca. xiiij.

23
12
0711

Quonia ut supra diximus nullū artificium adeo monachorum professioni cōuenit. sicut scribendi officium: ob id quod multi infirmi et imbecilles (ne dicā rudes) ad exercitia sublimiora non sunt idonei. Non enim omnibus donatum est cōtemplationi vel orationi semper insistere: vel alios predicando informare. Sūt vero nonnulli desides et pigri qui se excusant. immo gloriāntur. dicentes. Nescio scribere. Si nescis p̄discas: alioquin qui non laborat. nec manducet. Non excusat te ignorantia ab officio: quā facile vincibilem. negligis superare. Si tibi bona tantū inesset voluntas: scribendi artē cito p̄beret assiduitas. Ad tollendas igitur excusationes pigrorum. cōsultum videtur et valde proficuum. vt abbates vel p̄ suos vel alios monachos in arte scribendi faciant instrui: qz ex hoc et pigris excusationis materia tollitur: et maxima vtilitas inde generat. Ociositas enim inimica est aie: et desideria occidunt pigrū. Si quis autē adeo piger aut maliuolus fuerit. ut omnino scribere nō cōsentiat: alijs laboribus et abstinentijs affligendus est: donec petat in solaciū quod antea cōtempserit. Sit tamen cautus in omnibus abbas: et ardua semper p̄cedant monita caritatis. Oderūt hanc disciplinā valde demones: scientes quod p̄ eius misterium salus multorum p̄curatur. Idcirco monachos omni studio ab eius officio conātur retrahere: et eorumque nonnunquam p̄dicere: ut plerique suis p̄latis vsque ad inobedientie crimen resistentes. calamitatē incidant horribilem. Quales iam plerisque nouimus. suis maioribus inobedientes. ne scribere possent. diabolo suadente. sibiip̄is crudeles effecti. extremā dementiā inciderūt. Sed omittamus hec: ne plus noceant quā prosint infirmis lectoribus. Excusationē legitimā nemo habet: cui in sola voluntate constat defectus. Qui enim addiscere volūt oportuna sepe documēta inueniēt:

disciplina de
monibus sicut
p̄.

27
vel ab alijs qui nouerūt. vel ex veterū libris informandi.
Usus etiā scribendi multū cōducit ad profectū: quia hec
ars si diu intermittitur: paulatim dediscitur. Nulla enim
disciplina quātūlibet celebris absq; vsu diutius retinetur
Practica em̄ artis vigor est. Legant monachi qui scri-
bere nolūt. librū beati Augustini de opere monachoz:
et erubescāt suā ignauiam. qui cōtra patrū decreta ocio
se cōuersantur. **S**criptura dicit. In desiderijs est omnis
ociosus. **Q**uare? **Q**uia dū ad operandū foris vtilia per
exercitiū nō flectitur: cogitacōibus immūdis mens va-
cua intus sordidatur. **S**aturitas panis et ocū: sodomī-
tas ad eternū deduxit interitū. **O**ciositas mater et scatu-
rigo est omniū vicioꝝ: et oīm interitus virtutū. **N**ā tem-
pus acceptabile. infructuose et turpiter expendit: virtutū
fomenta deserit: libidinē suggerit. vires minuit. animā oc-
cidit. **O**cū itaq; fugite: qui ad vitā eternā cupitis pueni-
re: que non ociosis sed rite laborantibus repromissa est.
Et maxime in monachis hec desidia rephenditur: q̄ nō
de labore ad ocū. sed de ocio ad laborē vocantur. **Q**u-
dixeris michi. nō possum scribere. in cella p totū diem nō
valeo pmanere: ad labores exteriores libenter ibo: fodere
re aut portare lapides minime recusabo: tantum ne an-
gustiam patiar in his que michi sunt omnino cōtraria:
breuiter respondebo. **N**ō est bona cōparatio: que a pron-
fectu meliori discedit. **M**elius est scribere q̄s fodere: li-
bros sacros legere. q̄s lapides portare: nisi obediētia uel
pietas ad omnia valens. se voluerit interponere. **S**i non
potes scribere. si in cella solus nō vales pmanere: cur ad
monasteriū venire voluisti. monachū nō victurus? **I**n ce-
nobio em̄ nō monachū viuere: est se ad damnationē pri-
oris sententia alligare. **M**onachus em̄ iuxta noīs sui in-
terptationē in cenobio solus sedere p̄cipitur: ut a mundi
curis p silentiū separetur. **T**u ergo si nolueris esse quod
promisisti: deo (transgressor voti) mentiris. **D**eo autem
mentiri: est suo se ore damnare. **C**ōuersionē morū tuoz
voluisti secundū regulā sancti **B**enedicti: que monachos

vsus scribendi
artif.

Aug

ociosus

Matth. 20.

obuerto

12

Solutio

Monachus
12

28
Intantū laborare precipit: ut ociosos monachos esse nen-
gauerit. **Q** autē telaboribus exterioribus occupari desu-
deras: q̄ vacuus ab interiori exercicio sis manifestas.
Quē em̄ ex monachis hi labores delectāt: eū interiores
necesse est dereinquit. **E**xterioribus inquā laboribz du-
ceris instinctu diabolico: qui sibi interiores nouit esse cō-
trarios. **S**i verus monachus esses: nō abhorreres secre-
tū celle: q̄s tue vel maxime cōgruit honestati. **N**ō est tāta
in monachis nostra etate deuotio: ut veterū exemplo in
operibus agriculture possint pficere. **M**agis destruit hī
labores deuotionē q̄s edificent. **D**ox em̄ ut ventū fuerit
ad colloquia: nullus vel rarus edificationis sermo depro-
mitur: sed ad mūdi negocia q̄s cupidissime ora laxantur.
De regū bellis. de princpū guerris. de seculi pompis ion-
canda habetur tractatio: nulla custodia proflus adhibe-
tur silencio. **H**is igitur laboribus quasi quibusdā distra-
ctionū vinculis absoluti. ad interiora animū cōuertentes.
celle secretū amemus: orācōni et lectioni crebuis insista-
mus: librōs sanctoz patrū cum deuocōne scribamus:
efcas animā pascentes queramus: quia nris laboribus
corpora nutrire nō possum⁹. **Q**ui nescit scribere ab alijs
discat q̄ sciūt: suāqz voluntatē subdat obedientie: si penā
ociose manducantū cupit euadere. **S**emper em̄ quibus
instruātur scriptores. frater deuotus inueniet. **E**t qz bon-
na volūtas meretur gratiā. ut pijs incrementis semp pfin-
ciat. cōgruis stipendijs est crebrius honoranda. **A**bbas
igitur fratres suos quos ad obediendum promptos. ad
scribendū voluntarios ac hilares esse p̄spererit. ampliori
beniuolencia p̄sequat: gratijs honoret cōgruis: d̄neraqz
interdū relaxet ceteroz. **E**t qz tales deuoti fratres p̄pter
obedienciā et amorē scripturaz semetipos negligūt: ab-
bas in om̄ibus eis necessarijs abundātius q̄s ceteris pui-
deat: qui tales esse et inueniri contemnūt. **N**oc enim fan-
ciens et bonos in studio sancto conseruabit: et alios ad
imitationē eoz. prouocabit. **S**emitas tamen huius opi-
nionis pretertu nō transgrediatur.

colloquiū

1-2-3

officiū

23

An sit cōmendabile in cenob

bys multos habere codices.

Cap. xliij.

Sunt nōnulli qui amatores libroꝝ de multi-
tudine. velut nimietate rephendunt. dicentes
ad institutionē bonē vite codices paucos suffi-
cere; qui doceant nos vicia fugere. et virtutes
amare. **A**ūt em̄ ad eos quos diligere libros cōspiciunt.
Quid vos tanta libroꝝ multitudine obruitis: cū eos le-
gere om̄es nō possitis quos habetis? **M**elius est enim
paucos habere codices et legere: q̄ multos in bibliote-
ca reconditos. sine lectione transire. **Q**uibus breuiter res-
pondemus. **S**i rephensibile est multa volumina habere
cū ad scientiā salutarem pauca possent sufficere: malū sit
etiā fateantur. sanctos patres tā multa et pene innume-
rabilia scripsisse. **C**ur **D**igenes sex milia. cū **A**ugustin⁹
mille. cū **A**mbrosius ducētos. cū trecentos libros **N**ie-
ronymus edidit: cū ad bonē vite institutionē pauci suffi-
ciant? **A**n forte multos scribere licet. et nō habere? **A**d
quid ergo scribūtur: si eos haberi nō licet? **S**i malum
est multos libros emere: cur sancti patres tantā diligen-
tiā in colligendis scribendisq; olim fecerunt? **S**ic stultus
estis ut bonū malū. et malū bonū asserentes. dum cōtra
amatores libroꝝ sine distinctione latratis. etiā obloqui
sanctissimis patribus non timetis: quoz dū imitatores
rephenditis. quasi male p̄cesserint illi arguitis. **S**i malū
est imitari: quomō p̄cessisse bonū erit. **S**ed qz sanctorū
studiū iuste nō potes rephendere: si sapias. cessa eoz imi-
tatores lacerare. **N**ā si illis bonū fuit: nec istis malū erit.
Ecce tu aurū et argentū cōgregas: agrū agro copulas:
et malū nō iudicas. **S**ed dicis. **D**ecunias colligere p̄ in-
stanti fratru necessitate puidētie est: et in futurū recōdere
iuste rationis. **L**ibros autem tam innumeros emere nō
prouidentie. sed curiositatis est. **I**mperator cupiditan-
tis. o auaricie princeps: quid honestatis non oppugnat
ignauia tua? **Q**uid nō corrodit seua cupiditas? c ij

libri boni
artium

Ut amatores sacre scientie vituperes: auaricia comen-
das. Ex abundantia cordis tui os loquitur: et q̄ sapiētie
aduersarius sis tuus sermo testatur. Nō est quā simulas
puidētia sed auaricia: nō fratru necessitas: sed auri cu-
piditas. **D**idisti disciplinā et sermones dñi. **P**iecisti retro-
sum: et quasi de insigni iusticia gloriaris? **S**ed trāseant
hec: alio tempore p̄cessura in publicū. **D**ñes autē libri
bonarū artū boni sunt: maxime qui ad intellectum sacre
scripture cōducūt. **N**alū ergo non est bonos habere li-
bros: nisi prohibitio faciat illicitū. **S**ed nullū inuenitur
p̄ceptū: qđ multitudinē librorū phibeat. **Q**uid igitur no-
bis de copia librorū insultas? **C**ur sanctū et necessariū
in ecclesia studiū cōdemnas? **B**onū est cōstanter ausim-
dicere. et multos et bonos in cenobio habere codices: qui
bus fratru pmouetur studiū: etiā si omes legere nō suffi-
ciant. **S**eculariū quoq; auctorū volumina a monachorū
bibliothecis nō sunt repellenda: sine quorū noticia diuino
nos libros nō estimō. quēq; p̄fecte intelligere. **H**ā si an-
tiquorū patrū nr̄i ordinis bibliothecas p̄scrutemur (ut
1-2-3 **S**ede in anglia. **R**abani in sulda. **D**aymonis in hirpfel-
4-5-6 dia. **P**etri in uinatio. **N**otgeri apud sanctū gallū. **S**ūi-
7-8 mūdi ad beatū leufredū. **S**igeberti in gemblacho. **D**e-
rigeri quoq; apud lobias: aliorūq; doctissimorū. ac vene-
rabilū patrū qui scientia et sanctitate in ecclesia dei cla-
ruerūt) inueniemus copiam librorū in omni facultate. in
omni scientia. in omni doctrina: qđ etiā ex eorū opusculis
facile possumus agnoscere: dū in omni litteratura tā di-
uina q̄ hūana periti fuisse declarāt. **H**orū exempla imi-
tari monachis honorabile et uale est. **C**eterū nichil est in
hac uita tā pium. tā salubre. tā sanctū. quo uolūtas mala
nō possit aburi: sic etiam de librorū multitudinē poterit
euenire: si nō dei et scripturarū amor. sed curiositas vel ela-
tio fuerit in causa. **C**auēat igitur is qui colligendis volu-
minibus inuigilat: ne appetitum suū in uanitate ponat.
Studeat intentionē ad debitū finem dirigere: si nō uult
a bono deuiare.

Ita uisus studium

31
De custodia et mundicia librorū

habenda.

Cap. xv.

Quoniam thesaurus maximus ecclesie copia sit scripturarum: qui libros sanctos diligenter custodire negligit: iniuriam ecclesie facit. **A**rma enim quibus se contra hereticos munit libri sunt: quos qui vel distrabi vel perire patitur: minus ecclesiam diligere comprobatur. **Q**uia si amaret ut debuit: suis ea spoliari armis nequaquam pmitteret. **A**matos itaque librorum attendimus exhortamur, ut bibliothecam sollicitè custodiant: aut talibus commendent armarios, qui nichil ex ea surripi pmitterant. **E**t bibliothecis facile monachorum disciplina cognoscitur: et quod studeant ex libris cito animadverti potest. **S**i ad domum tuam venero non est opus interrogem te quod studeas: volumina tua dabunt testimonium de actionibus tuis. **C**odices tui honorant te: sicut a te honorantur. **S**i negligis illos, negligent te: si contemnis, contemnent te. **D**enique qui contemnunt me (ait sapientia dei, que in libris agnoscitur) erunt ignobiles. **S**i volumina tua scammis lacera volant, si pulueribus operiuntur: si maculata intus, si foris incopposita fuerint: indoctum te et fucosum proclamabunt: etiam si doctor habearis. **Q**uomodo doctrinam amare poteris: si libros informatos tuos contemnis et negligis? **S**icut sapientia puri cordis habitaculum et diligit et in eo habitat: sic amator sapientie librorum mundiciam et ornatum amat. **N**am qui domum alicuius lacerat: quod inhabitantem non vereatur manifestat. **E**t qui libros divinarum vel humanarum scripturarum negligenter et immunde tractat: contentam in eis scientiam se non amare probat. **P**hilobiblos itaque noster pro custodia et ornatu librorum summum impendat studium: secundum materias vel dignitates ordinet libros ad pulpitum: ut studiosi fratres, citius inuenire possint quod querant. **N**ulla de sua bibliotheca materia abijcendam existimet: preter dogmata hereticorum: quia nullus

2. 3. 4.

Hereticorum libri

liber tam exilis est. qui non ad aliquam utilitatem possit
 cōducere. **S**it bibliotheca sub tuta custodia: nec passim
 omnibus pateat: sed illis dūtaxat. quos amor et studiū
 scripturarū cōmendat. **M**ulta em̄ bibliothecis damna
 illata cognouimus: eo q̄ sine discretionē paterent vniuer
 sis. **N**ec de locis suis libri facile emittendi sunt: nisi sub
 fide. et certa fiducia. **D**abeantur omniū librorum biblio
 thece inuentaria: vt nichil distrahi possit vel amitti. **E**t
 lores insuper noster disciplinarū vtiliū. eos quos diligit
 libros nōnunq̄ visitet: et q̄ recte se habeant diligentissi
 me exploret. **B**eniq̄ nō sit parcus et inuidus ad cōmuni
 candū studiosis de bibliotheca volumina: quia thesau
 rus occultus et sapientia abscondita: velut inutiles com
 probātur. **Q**uotienscūq̄ ergo petitur ad rescribenda vo
 lumina studiosis libenter accomodet: sub certa tamen fi
 dei cautione: quatenus et suū thesaurum cenobio custo
 diat: et alios sine sui diminutione diuites faciat. **Q**ui
 cūq̄ autē libros ad rescribendū sub fide recipit. caueat
 diligenter ne illos aut fedet: aut laceret: sed iuxta senten
 tiam dñi faciat alijs qđ sibi vult fieri: et beniuolentie nō
 sit ingratus. **F**ratres etiā qui libros de bibliotheca secū
 dum regulā pro studijs accipiūt. caueant ne illos macu
 lent vel destruant: sed cum deuocōne ⁊ puritate legentes
 immaculatos custodiant. **S**i quis autem codices negli
 genter et sordide tractauerit: ut sacrilegus et dissipator
 rerū monasterij puniatur: ita ut eius emendatio ceteris
 fiat in exemplū. **S**ed quid multis sup̄ librorū custodia
 immoramur sermonibus? **Q**ui illos diligunt sine dubio
 colunt et seruant. etiā nobis tacentibus: quod imperitis
 frustra suademus. quia psuadere non possumus. **S**tulti
 em̄ studia contemnūt peritorū: et volumina non diligūt.
 nisi suis vanitatibus conformia. **H**is igitur omissis ad
 nostrorū qui libros et amant et legunt. cohortationem
 accedamus.

Sarribon

33

Exhortatio ad studiū et amo- rem scripturarum. ¶ Cap. xvj.

Iam nūc igitur charissimi fratres. cohortatio-
nem nostrā cum beniuolentia suscipite: et ad
scribendos libros sacre doctrine vos sedulo
p̄parate. Ex his em̄ que in cōmendationem
scriptorū exposuimus aduertitis: quid de tali officio senti-
tūre debeatis. Nolite ergo tantū bonū negligere: nolite
a scribendi studio cessare. Scriptura enim est que vos
quodāmodo reddit immortales: et etiā post mortem su-
perstitēs. Agant singuli qđ volunt: glorientur in officio
quod didicerūt: sola scriptura est. que vos etiā defunctos
in memoria cōseruabit. Librī em̄ sancti. quasi renouato-
res memorie auctorū suorū sunt. Qui autē scribere negli-
gunt: mox ut mortui fuerint in obliuionē omnīū tanquā
non fuissent. cito dcueniūt: vestra autē memoria ex libris
quos scribitis. cū gloria transibit ad posteros. Hec dica-
mus qđ hac intencōne debeatis scribere: cū id preter in-
tentionē possit euenire. Absit procul a sancto opere tam
stulta cupiditas: ut famā pro laboris premio cōcupiscat
inanem. Si autē noīa v̄ra codicibus a vobis scriptis vo-
lueritis imprimere: ea intencōne faciendum est. vt uel ad
suffragiū posteros vel ad imitationē intendatis puocare
Tali em̄ intuitu. codicibz v̄ris nominū titulos secure et
licite potestis subscribere. Vobis etiā o venerādi scripto-
res. vtilia ex intencōne scribentibus post mortē acciden-
tale meritū subuenire nō immerito creditur: quotiens ad
penitentia aliqs ex v̄ra scriptura puocatur. Vos pauper-
es nichil habetis. vnde possitis elemosynā facere: neqz
possidetis aliqd vt pro v̄ri memoria testamentū valeatis
cōfirmare. Audite ergo meū consiliū: ne sine testamento
notabili. ab hac vita decedatis. Libros et opuscula san-
ctorum patrū cū diligentia scribite: et testamentū glorio-
sum feceritis. Nam si elemosyna panis et aque exigua. tā

deus scriptura

*obuoluntati omnium
30 falo.*

et elemosyna

efficaciter peccatū extinguit: qđ tam ingens pletas scrip-
 torū non poterit? **S**i copiose remunerabitur apud deū
 qui pauperes hic pascit morti obnoxios: quāto premio
 donandi estis. qui animas pascatis immortales? **S**pīri-
 tualia em̄ dona carnalibus iure pferūtur. **U**iuāt manus
 ille ac feliciter cubent: que nobis tot sanctorū patrū volu-
 mina suis laboribus cōscripserūt. **B**eati scriptoris vener-
 randi labores: quibus tam magnifice sustentatur fidelū
 mater ecclesia. **S**it memoria illoꝝ apud altissimū: et no-
 mina scriptorū in libro vite sine fine cōscripta pmaneat
Reddat illis dñs laborum suoꝝ inestimabile premiū: et
 ab eius cōspectu nunq̄ separentur. **B**ibant illic de fontē
 bus saluatoris: qui nobis suis officijs potū propinauere
 salutis. **U**iuant uiuāt: et in eternū feliciter uiuant: qui no-
 bis ad bene uiuendū tam opportuna consilia tradiderūt
Sacite et vobis testamenta huiuscemodi sanctitatis: que
 nulla vnq̄ obliuione peribūt. **L**ibros iam scribite dum
 uiuitis: et post mortē copiosum fructū colligetis. **A** scri-
 bendo labor nullus vos terreat: nulla voluptas prepe-
 diat: plus vestre salutē conducet sanctorū volumina reno-
 uando scribere: q̄ perituris diuicijs pauperes ditare.
Et illud quidē vobis nō tam difficile q̄ impossibile est.
Sectentur sua studia homines mundani: ocio vacent
 monachi dissoluti: abbātes stolidi. in equis delectentur:
 vagi ludant alij in aëribus celi. in canibus alij discurrāt
 venaticis: vos in lege dñi meditates litteris sanctis cō-
 sulite: et ecclesie vestris laboribus in futurū prouidete.
Licet aurū sine modo sitiant plurimi. licet agrum agro
 copulent. licet ruituras domus in altum edificent: vos
 noninis vestri famā in altioribus sacrote consistere: quin-
 bus de mūdo non expedit similia cogitare. **V**os mūdo
 altiores estis: nolite vos turpiter inferiori submittere.
Contemnite fortiter: quē sine culpa nō potestis diligere.
Scribite libros sanctorū eosq̄ cum deuocōne legendos
 inspiciate: quia nichil vobis ad contemptum mūdi adeo
 proficit q̄ si cum amore scripturis studium impendatis.

mundi
 7. rāte
 -ty

8.
Nec em̄ sacratissima scientia. lucerna pedibus nr̄is est: ^{34. 8.}
ne in via hac plena tenebris qua gradimur offendamus:
ip̄a comes nr̄i itineris ne erremus. **N**ec p̄ speculo menti
fidelium opponitur: ut facies interior clare videatur. **N**am ^{simil-}
quēadmodū vultus nostri maculas in speculo materiali
cōspicimus: ita in sacra scriptura actionū nostrarū negli-
gentias videmus. **I**lla em̄ delinquentes nos corripit: tor-
pentes pungit: negligentes excitat: ignaros informat.
Magnū et incredibile bonū nobis sancta scriptura cō-
ferre dinoscitur: si cū humili deuotione attentius legatur
Nam int̄lectū nostrū ad eruditionē illuminat: mentē a
mūdi vanitatibus elongat: et in dei amorem reformat.
Sepe em̄ illius familiaritate abstracti eousq; a mūdi cō-
cupiscentijs diuidimur: ut nō esse in mūdo nobis videa-
mur. **E**t quāto in eius amore diutius cōsistimus: tanto
minus de seculi varietate cogitamus. **O**lera nāq; leticia ^{cōtempny}
que de sola veritate que deus est vires accipit: huius mūdi ^{mūdi}
di tā blanda q̄s aspera velut stercoza cōtemnit. **N**ocet em̄
seruis dei huius mūdi intensius cogitata felicitas. **D**an- ^{letitia}
tior autē et salubrior leticia in hac vita nō acquiritur: q̄s
si mens bene sibi confesa. in sacris lris cū amore occupe-
tur. **L**ectio em̄ sacra si cū deuocōne et humilitate frequē-
tetur. mentē hoīs inestimabili gaudio letificat: que dum
a suo amatore cū pietate discutitur: cordis oculus in cō-
templatione celestium dulciter soporatur. **N**ichil adeo mo- ^{duo mūdi.}
nachū ab amore huius mūdi separat: q̄s si animū suū
sacris lectionibus cū desiderio om̄i tempore impendat.
Eulogia siquidē sancti spūs in diuinis scripturis haben-
tur: que dū intenta lectione pcurrimus: vim diuini amo-
ris q̄s suauissime p̄cipimus. **N**on sum charitatis dei ex-
pertus tam valens incendiū: sicut amozosam scientiam
sanctarū scripturarū. **A**ma illā. et exaltabit te corā deo
et hominibus: omniaq; bona pariter cū illa possidebis.
Nam qui eā veraciter tenet: omnia possidet. **D**octrinē est
em̄ discipline dei: et habet cognitionē eius amicā. **H**ūc ^{argu}
ergo fratres audite me: et hāc matrē pulchre dilectionis

ab exemplo

obisrtiam oritur

v. Beda

Rabanus

Strabus

Haymo

omni deuocōne excolite: ut eius ministerio ad thronum glorie magni dei p̄duci mereamini. In curia em̄ celestis imperatoris ista mater velut regina notissima est. Intueamur o fratres nostri ordinis monachos reuerendissimos qui magno desiderio sanctarū scripturarū olim flagauerūt: eorūq; sancta studia quantum possumus inuitemur: ut ad gloriā quā doctrina et sanctitate domino largiente adepti sunt. nos quoq; venire mereamur. Nemo in exaltationē sui dicat. non queo sine docente proficere: cū preceptores semp possitis inuenire. Mentis vestre purgate bozeū: et deus triticū faciet inferri scripturarū. Spiritus em̄ sanctus discipline effugiet fictū: nec habitabit in corpore subdito peccatis. Mūdana est ergo domus cōscientie. ut digna fiat habitatio scripturarū: q; monachus q̄ sacras scripturas vult vtiliter discere: a correctione morum debet inchoare. Nec oportet vos p̄pter studiū monasteriū deserere: quia vnde p̄ficiatis domi potestis inuenire. Multos em̄ doctissimos monachos olim in ordine nostro claruisse cognouimus: quos tantū in cenobijs studiisse scimus. Beda presbiter et monachus vndecūq; peritissim⁹ septēnis cenobio traditus fuit: in quo quicquid scripturarū didicit hausit. Cuius discipuli fuerunt inter ceteros eruditissimi. Alcuinus preceptor postea Caroli magni. Claudius. et Iohānes Scotus monachi. in omni doctrina tam diuina q̄ seculari excellentes. greco et latino sermone instructi. quoz multa p̄clara extant opuscula. Rabanus abbas et Magūtinus archiep̄us pene ad huc puer Fuldensi monasterio traditur: q̄ quātū in omni scientia profecerit eius volumina testantur. Hunc tamen abbas suus Fuldenis studiū causa in Franciam misit ad Alcuinū abbatē cuius iam fecimus mentionē. sub cuius magisterio multis annis perseuerauit in cenobio. Strabus monachus fuldenis discipulus et scriba Rabani abbatis fuisse dicitur: qui iuuenis cenobio datus. doctor insignis effulsit. Sic Haymo. sic Notgerus. sic Dermānus contractus. sic alij pene innumerabiles moa

pho

d.

p. ubi.

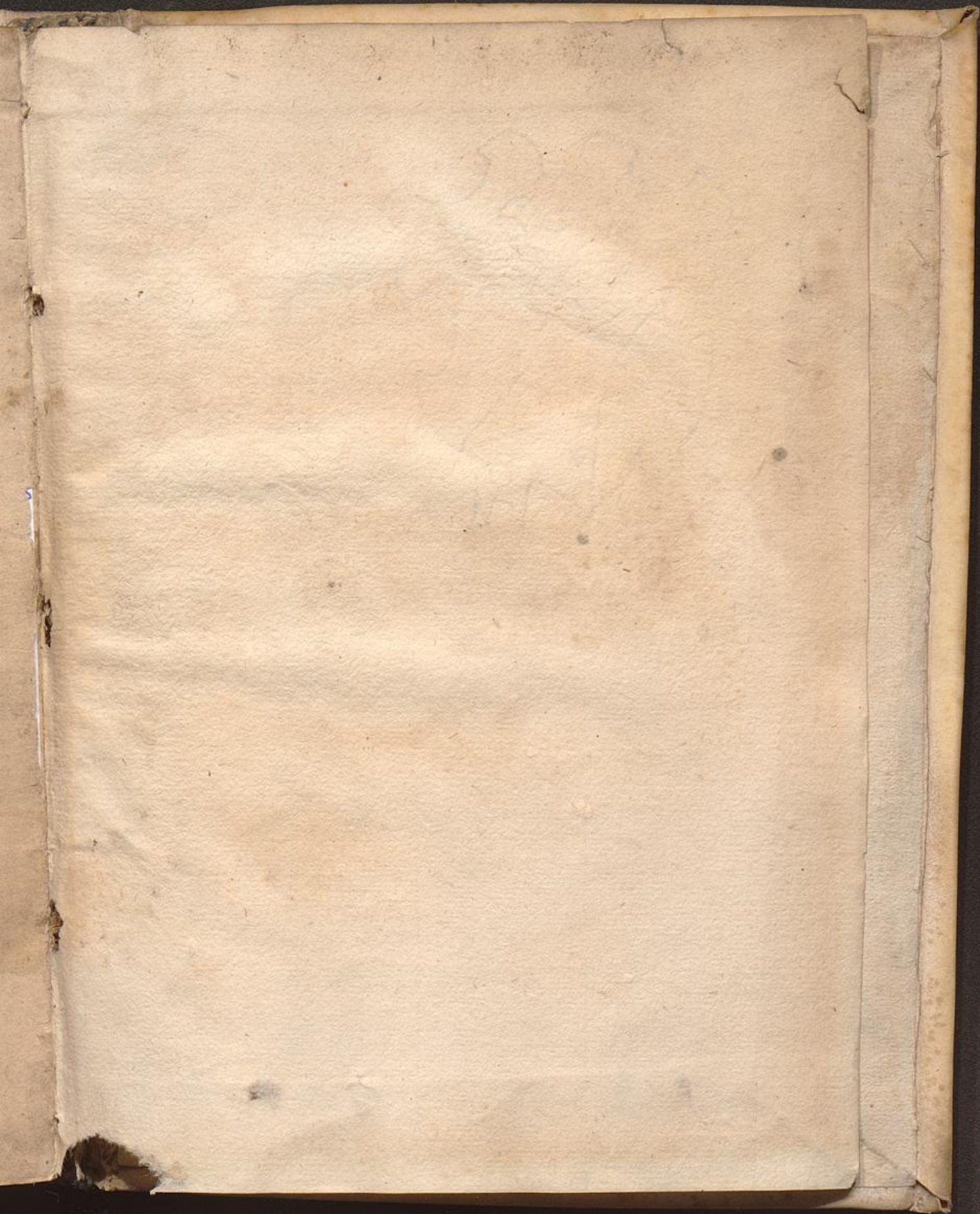
37
nachí doctores excellētes sunt habiti: q̄ sub regula sancti
Benedicti humiliter cōuersantes . cenobia p̄ gymnasijs
habuerūt. **N**ec dicimus illis defuisse magistros: q̄ alioꝝ
p̄ceptores habiti sunt. **M**agistros omnino habuerunt:
sed monachos et regularis vite cōsocios. qui eos nō mi-
nus vita q̄ doctrina instruebant. **H**os quoq̄ magistros
forsitan inueniremus: si vellemus esse discipuli. **N**isi enim
humilitas et amor scripturarum mutuo sibi cōsentiant:
monachorum studia nec expediunt ordini. nec proficiūt. *Humilitas*
Amor em̄ scripturarū sine humilitate regularis vite disci-
plinā destruit: humilitas sine amore ad scientiā earundē *amov.*
non ptingit. **Q**ui ergo in cenobio doctus fieri desiderat:
hec duo inuolabiliter conseruet. **I**mitemur sanctos pa-
tres diuinis scripturis cum humili amore insistentes: et
quod illis gratia diuina contulit: nobis orantibus et les-
gentibus sedule nō negabit. **Q**uāto em̄ quisq̄ in lectione
assidius fuerit: tanto fructum ex eis vberiozem capit.
Fructus autē quē in sacris scripturis querim⁹: amor dei
et proximi est: et n̄ri agnitio pijsissimi saluatoris.

¶ Desideratus finis huic p̄ q̄ eleganti opusculo sanste:
imponitur p̄ Petru Friedbergē. impressorem Da-
guntinū Anno virginē partus. D. cccc. xliij.

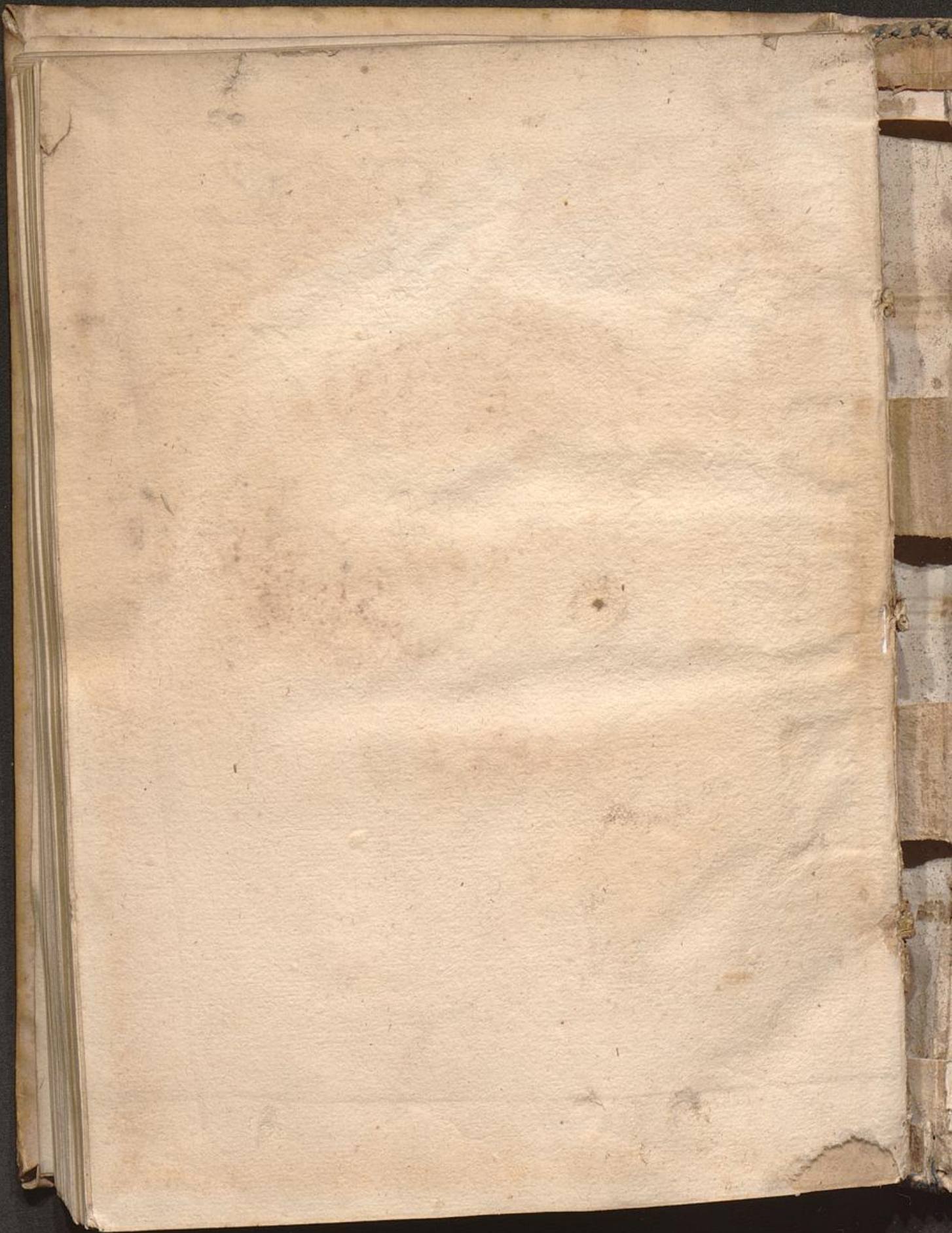

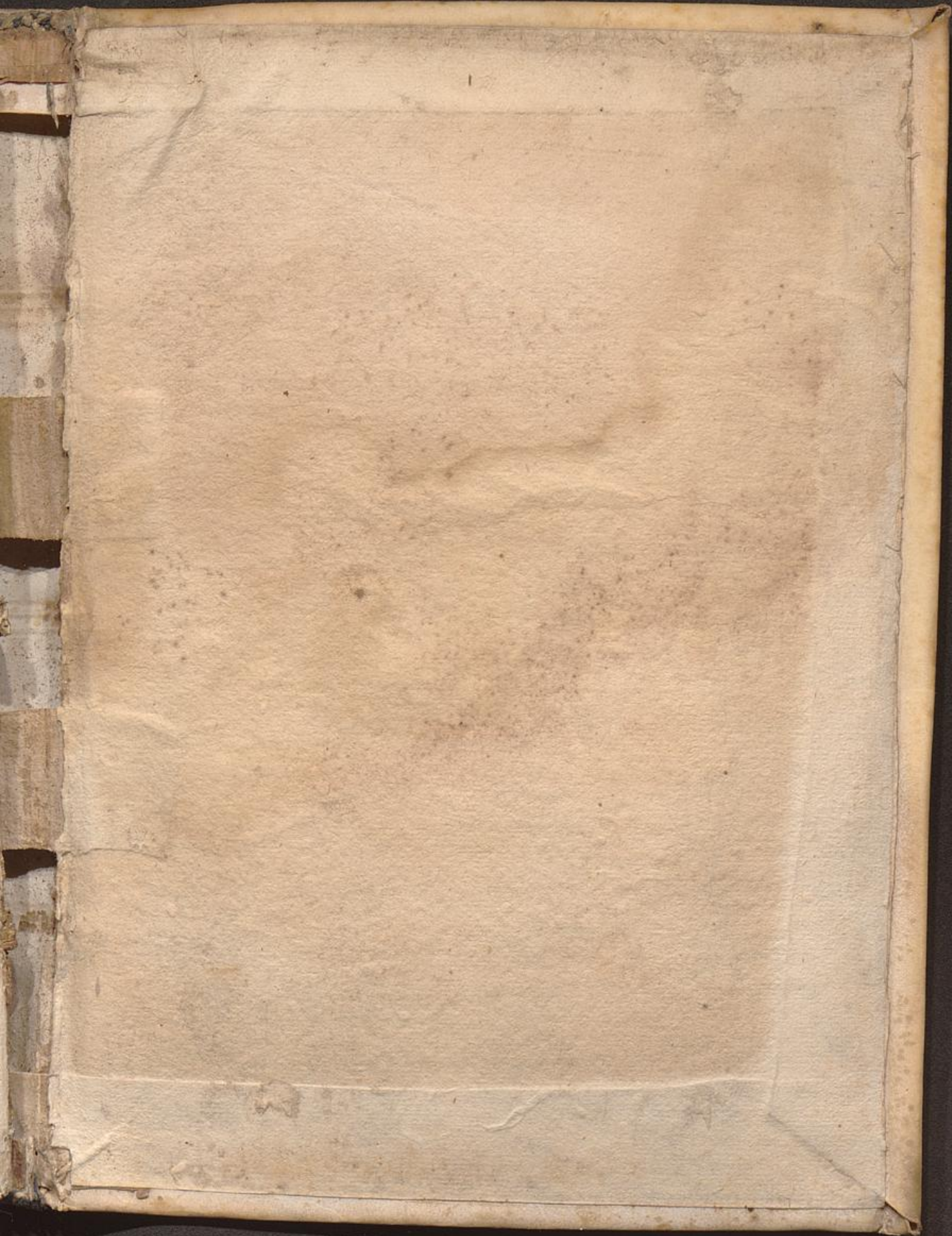

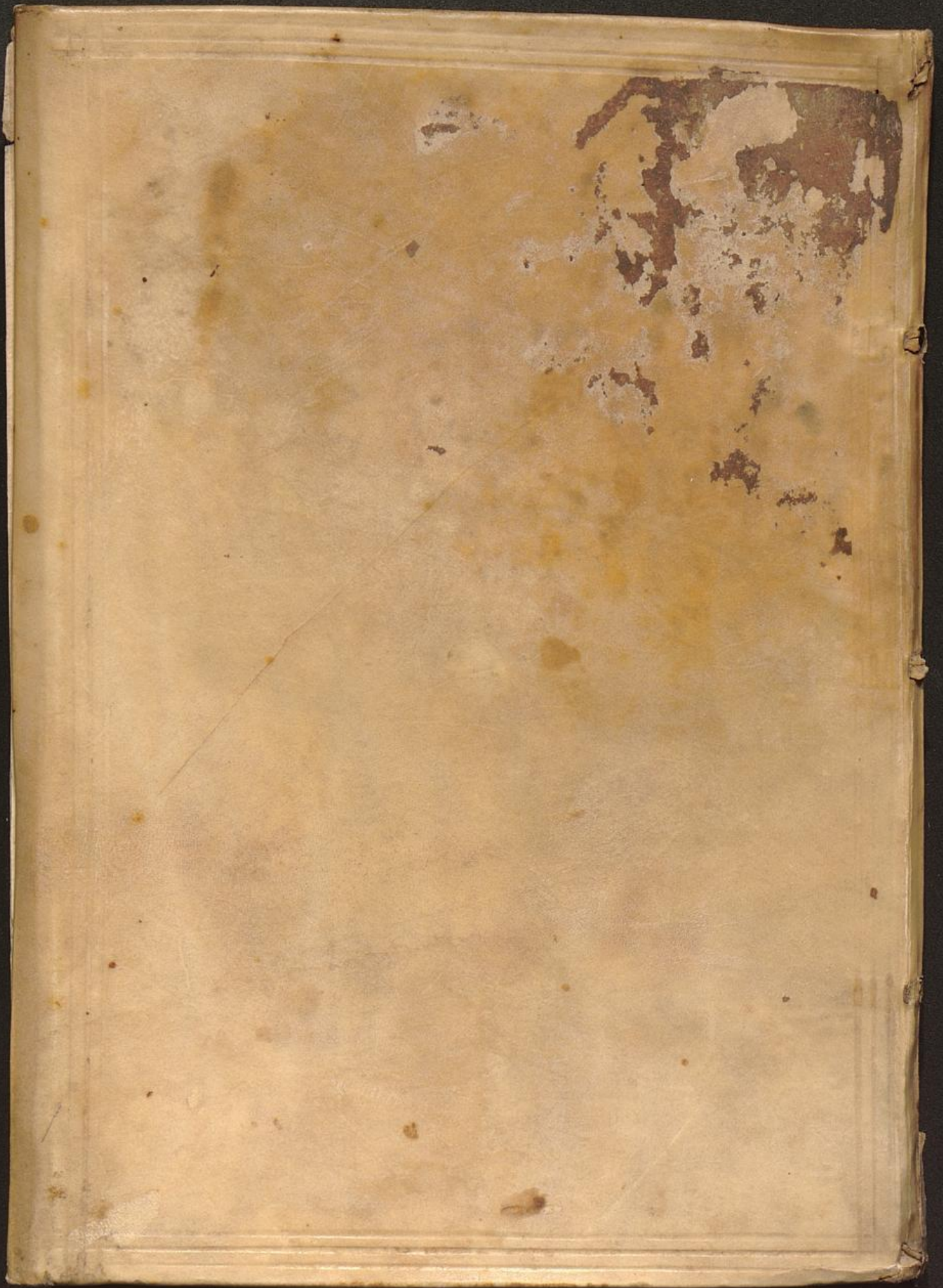

TRIE
DE
SACERDO
TIO
DE
S. ANNE
I. V. D.
DE

TRIE

AL. S. SCR

DE
MISERIA
VIRGVM
DE
KVINANO
NAST.

J. X.